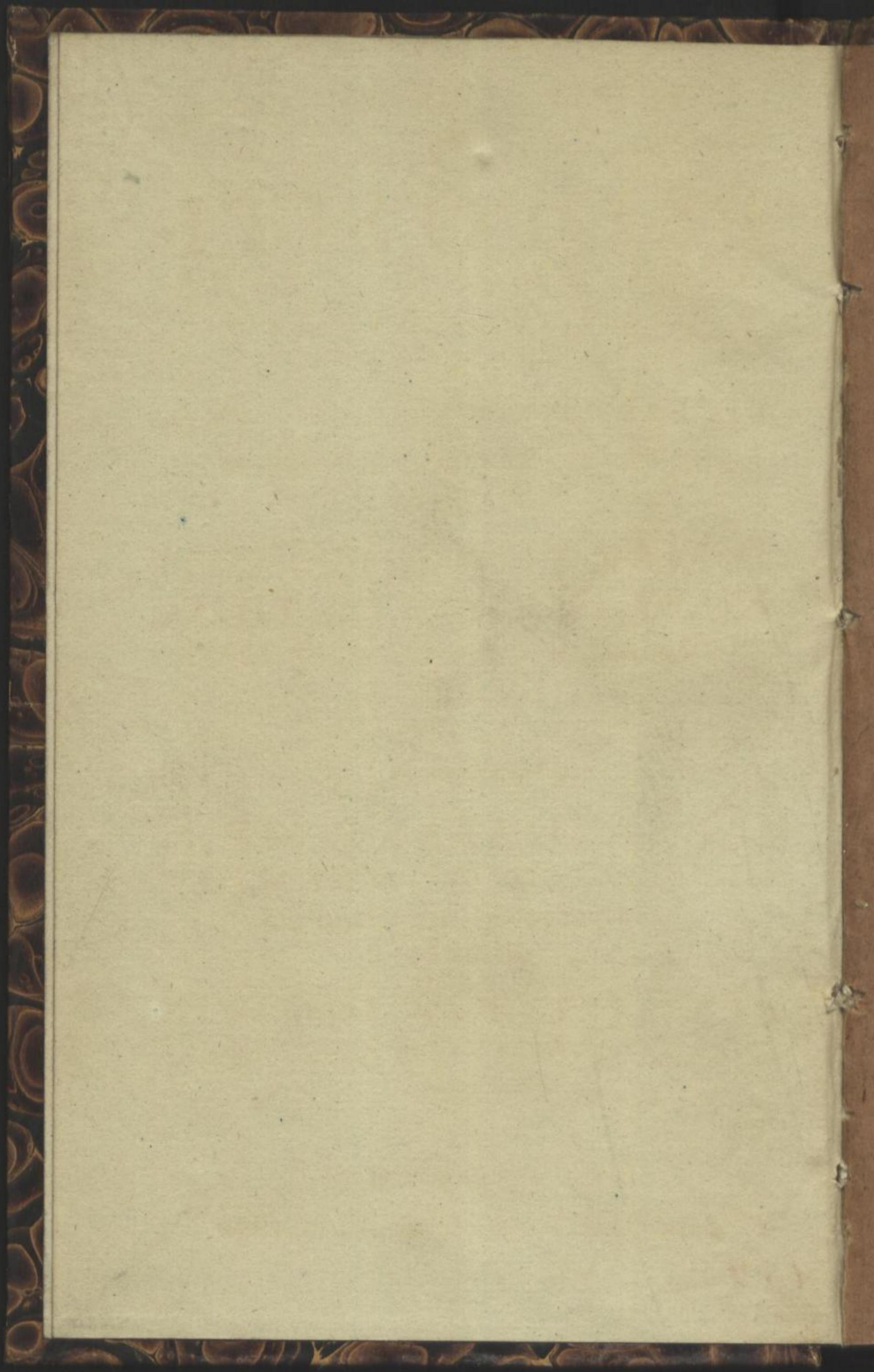
The image shows the front cover of an antique book. The cover is marbled, featuring a dense pattern of irregular, rounded shapes in shades of brown, tan, and gold against a dark background. A vertical strip of blue material, likely leather or cloth, runs down the center of the cover, serving as a spine reinforcement. On this blue strip, there is a small, rectangular white label with the word "evidence" printed on it in a black, sans-serif font.

evidence

Theol. Luth. 1724.

REPETITIO CHEMNITIANA,
HOC EST,
PROPOSITI-
ONES DE PRAE CIPVIS
CHRISTIANAE RELIGIO-
nis capitibus,

EXCERPTAE EX LOCIS THEO-
logicis Reverendi & Praeantissimi
Theologi,

D. MARTINI CHEMNITII
P.M. ET IN PRIVATIS THEO-
logicarum disputationum ex-
ercitijs,

Moderatore

D. BALTHASARE MEN-
TZERO, IN ACADEMIA
Marpurgensi ante triennium
discussæ:

NUNC AVTEM IN PUBLICVM
ufum SS. Theologie Studiosorum bono con-
filio editæ.

VVITEBERGAE,
Exudebat Iohan. Schmidt, Anno
M. D. C. IX.

1124

Holzsch. 1124

Sächsische
Landesbibliothek
Dresden

DISPUTATIO PRIMA EX LOCIS THEOLOGICIS D. MARTINI CHEMNITII.

THEISIS I.

PROPOSITURI ἐν τοῖς
pro materia Theologicæ
συζητήσεως aphorismos ex
locis Theologicis Præstan-
tissimi Theologi D. Martini
Chemnitii; de usu & utilita-
te locorum Theologico-
rum pauca præmittemus.

2. Loci communes Theologici dicuntur, in quibus summa doctrinæ cœlestis breviter, ordine, propriè & perspicuè explicatur.
3. Qui sunt in Ecclesia summè necessarii.
4. Nam ipse ὁ Λόγος æternus æterni patris statim a lapsu protoplastorum proposuit brevem summam doctrinæ Evangelicæ, Genes. 3. v. 15.
5. Eodemq; modo Enos, Genes. 4. v. 26. &c Patriarchæ illam primam promissionem explicarunt, eamque tanquam regulam sicuti sunt in suis concionibus.
6. Postea ipse Deus admiranda methodo

universam legis doctrinam complexus est
duabus tabulis, Exod 20. Deut. 5.

7. Ad quam divinam vocem Prophetæ totam suam doctrinam, tanquam ad Lydium lapidem retulerunt & exegerunt.

8. Idemq; summam suarum concionum in tabulis descriptam populo publicè legendam proponere consueverunt.

9. In Novo Testamento Johannes Baptista, Christus ipse, & ejus discipuli, summam suæ doctrinæ complexi sunt his duabus partibus; Agite pœnitentiam, & credite Evangelio, Mar. 1 v 15. Luc. 24. v. 47.

10. Et D. Paulus suminam doctrinæ cœlestis methodicè proposuit in Epistola ad Romanos, & succinctius in Epistola ad Galatas.

11. In primitiva Ecclesia Symbolum Apostolicum usurpatum fuit pro Canone & regula fidei; Quo symbolo tanquam tessera spiritualis militię Christiani fuere distincti à paganis & PseudoChristianis.

12. Postea editæ sunt κατηχήσεις. ὑποτύπωσεις, εἰσαγωγαὶ, Elementa, institutiones, principia, dogmata Ecclesiastica, Enchiridia, quæ nos vocamus Locos Communes; ex divinis scripturis desumpta.

13. Progressu temporis paulatim discessum est à puritate Evangelica; ut videre est in Damasco.

14. Tandem Gratianus & Lombardus cir-

ca

ea annum Dn. 930. ex Patribus, h.e. Antiquæ Ecclesiæ doctoribus, formam doctrinæ concinnarunt: rectius facturi, si ad ipsos fontes, hoc est, Propheticos & Apostolicos libros se contulissent.

15. Sententiarii & Scholastici Doctores eos secuti tam procul a fontibus recesserunt, ut rivuli ipsorum tantum lumen & cœnum in Ecclesiam invexerint. Quorum dogmata neque formam doctrinæ Evangelicæ, neq; linguam Ecclesiæ imitantur: sed ex philosophorum scriptis mirum in modum pervertunt & depravant Evangelicam puritatem: Ut verè possimus dicere, Scholasticam Theologiam esse ex duobus corruptis unum corruptissimum.

16. Corruptioni illi medicinam articulit misericors Deus per D. Martinum Lutherum, qui doctrinam Ecclesiæ cœpit repurgare, ita ut ad fontes scripturæ, & ad regulam fidei Propheticæ & Apostolicæ eam revocaret. Cui adjunxit labores D. Philippi Melanchthonis: tūm in concinnanda Augustana Confessi: tūm in edendis locis communibus.

17. Quorum scriptorum quanta sit utilitas, res ipsa probat.

18. Ex illis igitur locorum Theologicorum summam proponemus.

19. Quam ad rem hæc observanda sunt. 1. Quis verus sit status, sive principalis questio.

A 3,

2. In

2. In quibus scripturæ testimoniis vera cujusque loci sententia solide fundata sit. 3. Summa doctrinæ brevibus propositionibus & regulis comprehendenda est. 4. Grammatica vocabulorum enarratio observanda est. Ubi modi loquendi diligenter annotentur. 5. Definitiones & divisiones accurate constituendæ sunt. 6. De singulis locis colligenda testimonia Antiquitatis congruentia. 7. Observanda præcipua certamina de quibusvis controversiis. 8. Notandum discrimen inter doctrinæ genera: Philosophicum, Legale & Evangelicum. 9. Cogitandum, quomodo ad usum sit traducenda doctrina, in seriis exercitiis pœnitentiæ, fidei, obedientiæ, & invocationis.

20. Theologia enim magis consistit in affectu, quam in cognitione.

COROLLARIA.

1. Theologia est doctrina de Deo ex ipsius verbo à nobis rectè agnoscendo, ad ipsius gloriam & nostram salutem.

2. Principium igitur unicum, & norma Theologicæ veritatis est unum Dei verbum.

3. Non philosophia; quæ est longè inferior.

4. Non traditiones humanæ; quæ sunt heterogeneæ.

5. Non Papa Romanus; qui homo mendax et, & filius perditionis.

6. Non Concilia; quæ ubi vera decernunt,

ex

ex uno Dei verbo & secundum illud decerpunt: à quo ubi deviant, miserrimè errant, & in errorem alios inducunt.

7. Non Patres: quia unus est Pater in cœlis, qui est veritas, cujus filij sunt Christiani, qui sunt inter se fratres.

8. Est autem Verbum Dei, quod Deus ipse immediate eloquitur & revelat hominibus, ut inde agnoscatur, & ipsi salvi fiant.

9. Quod Prophetæ Apostoli literis consignarunt. Unde vocatur divina scriptura.

10. Quæ distribuitur in Vetus & Novum instrumentum.

11. Est illa efficax ad hominem à peccatis convertendum ad Deum.

12. Et est perfecta, tūm quia omnia ad salutem necessaria continet: tūm quia ingenitam habet lucem.

13. Unde ex seipsa & per seipsum explicanda est.

14. Cujus interpretationis hæ sunt leges.

1. Esto fidei conformis. 2. Literalis, nisi ipsa tropum ostendat & explicet. 3. Ordinata, hoc est, ex scopo, antecedentibus, & consequentibus deducta. 4. Sumpta ex propria sede dogmatis, de quo agitur. 5. Ex clarioribus & pluribus illustrata.

15. Quærerit Papista: Unde constare tibi potest, hos libros, quibus nos utimur, & non alios, esse veram illum & Propheticam & Apo-

A 4 Sto.

stolicam scripturam? Rx Non ex solo Ecclesiae testimonio, sed multis etiam aliis argumentis, tam externis, quam internis.

56. Commendamus hunc syllogismū: Quicquid est ab ipso Sp. S. sanctis Prophetis & Apostolis dictatum, ut esset suprema dijudicandarum controversiarum norma, & exposuit Sp. sancti sententiam infallibiliter, sufficienter & perfecte, dilucide & aperte: estque ut vox judicis supremi à religiosissimis quisbusq; viris in V. ac N. Testamento usurpatū: Illud sine dubio in controversiis religionis est vox iudicis supremi. Scriptura Prophetica & Apostolica est ejusmodi. Ergò scriptura Prophetica & Apostolica est sine dubio in controversiis religionis vox judicis supremi.

17. Contrà. Cuiuscunq; definitio in religionis controversiis est vox iudicis supremi, is vel est ipse Deus, vel per luculenta testimonia à Deo ad tale officium missus, estq; ab omni discrimine erroris immunis: & certò & exploratè semper notus: & ab Ecclesia Christiana isto nomine agnitus & suscepitus. Pontifex Romanus talis non est. Ergò definitio Pontificis Romani in religionis controversiis non est vox Judicis supremi.

• 03 () 50 •

Dispu-

DISPUTATIO II.
DE DEO UNO ET TRINO.

THESIS I.

Dei notitia tum est naturalis, tum revelata
Ecclesiæ propria.

2. *Naturalis, quæ in sita est omnium hominum
mentibus naturaliter, & colligitur ex operi-
bus Dei in creatione, & in vestigiis illis di-
vinitatis, quæ sparsa sunt in tota rerum na-
tura.*

3. *Hæc post lapsus primorum parentum,
verè loquendo, aut nulla, aut imperfecta, aut
languida est.*

4. *Deducitur illa 1. ex mortiis naturalibus
omniū hominum mētibus insitis. 2. Ab effe-
ctibus monstrantibus opificem. Nimirum 1.
ab ipso naturæ ordine. 2. à natura mentis hu-
manæ. 3. à discrimine honestorum & turpiū.
4. à veritate notitiarum naturalium. 5. à ter-
roribus conscientiæ. 6. à politica societate. 7.
à serie causarum efficientium. 8. à futurorū
eventuum significationibus. 9. à causis finali-
bus. Vide Act. 17. v. 28. Et confer libros Cice-
ronis de natura Deorum.*

5. *Contra Puccium, Cinglium, & alios no-
ta hunc syllogismum. Quisquis ignorat Ev-
angelium, ignonat Christum, ignorat Deum
trinum : habet vero sapientiam tenebris
& vanitate circūfusam, D̄eo adversā, ideoq;
*M. Feb.
Shroder**

A s.

à D̄eo

à Deo reprobata: is ad salutem æternam pervenire non potest. At qui homo sola naturali sapientia prædictus ignorat Evangelium, Rom. 16. v. 25. 26. 27. Eph. 3. v. 4. 5. 8. 9. 1. Cor. 2. v. 7. ignorat Christum, Rom. 10. v. 14. 17. Matt. 11. v. 27. Matt. 16 v. 17. ignorat Deum trinum, 1. Ioh. 2. v. 23. Joh. 5. v. 19. 32. 6. 1. v. 18. Habet vero sapientiam, tenebris & vanitate circumfusam, Act. 26. v. 18. Rom. 3. v. 15. Ioh. 1. v. 5. Gal. 4. v. 8. Eph. 5. v. 17. 18. Habet sapientiam Deo adversam, Rom. 8. v. 6. 7. Gen. 8. v. 21. Psal. 14. v. 2. 3. 1. Cor. 2. v. 14. 2. Cor. 3. v. 5. 6. 10. v. 5. Habet sapientiam à Deo reprobata, 1. Cor. 1. v. 19. 20. 6. 3. v. 19. 20. Rom. 1. v. 21. 22. 2. Cor. 10. v. 4. 5. 6. Ergo homo sola naturali sapientia prædictus ad vitam æternam pervenire non potest.

6. Habet tamen illa naturalis notitia suos fines. 1. Ut præstetur externa disciplina. 2. ut quæratur Deus, Act. 17. v. 27. 3. Ut reddat homines inexcusabiles, Rom. 1. v. 20.

7. Et propter hos vult Deus nos quærere & considerare vestigia illa divinitatis suæ in mentibus nostris, & in tota rerum natura.

8. Sed initium faciendum est à revelata notitia in Evangelio: cui subordinari debet notitia naturalis, & illi cedere, sicuti dissentiat.

9. *Revelata* notitia dicitur, quæ revelatur per verbum: in quo Deus & se, & suam vocem

Iud.

Iunctatem patefecit, tamq; patefactionem il-
lustribus testimoniis confirmavit, Ioh. 1. v. 18.
Matth. 11. v. 25. &c.

10. Ad hanc patefactionem Deus suam
Ecclesiam alligavit.

11. Et singulis temporibus certum aliquod
testimonium verbo suo addidit; Ex quo et-
jam nomen peculiare sibi ipsi attribuit.

12. De Deo igitur aliter sentiendum & lo-
quendum non est, quam sicut se dato verbo
revelavit.

13. Vocat autem Scriptura s̄apē nomen Dei:
quo significatur notitia Dei in hac vita.

14. Qui etsi definiri non potest, cūm sit in-
finitus: aliquo modo tamen describitur.

15. Deus est essentia spiritualis, intelligens,
æterna, verax, bona, justa, sancta, casta, miseri-
cors, liberrima, immensa sapientiæ & poten-
tiæ, alia à mundi corporibus & creaturis o-
mnibus; Nempe Pater æternus, qui ab æter-
no ex essentia sua filium imaginem suam ge-
nuit; Et filius, imago Patris coæterna, ab æ-
terno à patre genitus; Et Sp. sanctus, proce-
dens ab æterno à patre & filio; Creator &
conservator rerum omnium; colligens sibi
Ecclesiā in genere humano per Evangelium,
in sui nominis gloriam, & credentium salutē.

16. Essentia igitur Dei una eit, simplicissi-
ma & infinita; revera existens, communis
tribus personis, & tota in singulis.

IV. Quæ-

17. Quæ non ut genus, aut species, aut totum prædicatur de patre, filio, & Sp. sancto; sed alio quodam ineffabili & incomprehensibili modo, *vide Augustinum lib. 7. de Trinit. cap. 6,*
18. Apud Hebræos vocabulum Jehovah absolute possum nulli creaturæ tribuitur, sed soli Deo.
19. Quæ prædicantur de essentiâ di vina, & communia sunt patti, & filio, & Sp. sancto, illa dicuntur *attributa.*
20. Quæ non sunt accidentia, aut qualitates in Deo (in quem nullum cadit accidens), sed sunt ipsa Dei essentia. Unde possunt & solent de Deo stiam prædicari in abstracto. Ut: Deus est Justitia, veritas, vita,
21. Dicuntur autem multa attributa, non in ipso Deo & ejus respectu (quia est simplissime unus & unum) sed propter distincta effecta in creaturis, & propter captum humanum, ad quem se in scripturis loquens accommodat Sp. sanctus.
22. Quædam vocantur κοινωνία; quorum effecta in creaturis spectantur, & hæ ab illis denominantur; ut justitia, bonitas, veritas, sapientia, potentia.
23. Reliqua ἀκοινωνία; quæ de solo Deo prædicantur, nec ulli creaturæ tribuuntur; nempe absolutissima simplicitas, & infinitas, sive immensitas. Nulla enim creatura dici im-

immensa, vel infinita, vel absolute simplex,
potest.

24. Quæ singulatim de personis prædicantur, vocantur *relationes, proprietates, notiones, characteres personales*, quibus personæ divinitatis à se invicem distinguuntur; ut gignere, gigni, procedere.

25. Quæ de actione Dei vel universali vel speciali prædicantur, etiam relativè de Deo dicuntur, & sunt unius, solius, ac totius Trinitatis; servato tamen ordine personarum, & salvâ cujusq; personæ proprietate.

26. Unitatem divinæ essentiaæ impugnârunt prætergentiles, Valentinus, Marcion, Manes, Tritheitæ, & obliquè sive per consequentiam Papistæ, divinum cultum exhibentes defunctis sanctis, vel confectis numinibus.

27. Est igitur Deus *unus*, non genere, aut specie, aut πάθε, neq; tantum consensu, voluntate, aut concordia: sed *unus essentia*, & *unus numero*. *Deut. 4. v. 35. Esa. 44. n. 6. 1. Cor. 8. v. 4. Eph. 4. v. 6.*

28. *Trinus* autem est personis; Hoc est, in una indivisa Deitate, sunt tres distinctæ personæ, Deus pater, filius, & Sp. sanctus; Quæ tres personæ sunt illa ipsa una æterna deitas.

29. *Persona* est subsistens individuum, vivum, intelligens, incommunicabile (alteri personæ) non sustentatum ab alio.

30. Tres esse in deitate personas, ex scripturis demonstratur.

31. Ubi notandæ regulæ. 1. Pluralis numerus de Deo usurpatus notat pluralitatem personarum, Genes. 1. v. 1. Genes. 3. v. 2. 5. Iosue ult. v. 9. Ierem. 10. v. 10. Gen. 2. v. 26. c. 11. v. 7.

32. 2. Deus loquens de Deo innuit Trinitatem; ut Osee 1. v. 7. Genes. 19. vers. 24. Esaiae 60. vers. 19.

33. 3. Nomen Jehovah in eadem sententia Iaphius repetitum arguit Trinitatem. Ps. 67. v. 8. Deut. 6. v. 4. Esa. 6. v. 3. Num. 6. v. 3.

34. 4. Ipsa descriptio Dei interdum notat trinitatem, Exod. 23. v. 20. Ierem. 23. v. 5. 6. cap. 33. v. 15. 16. Psal. 33. v. 6. Daniel. 9. v. 19.

35. In Novo Instrumento testimonia sunt clarissima, Ioh. 1. v. 14. Matib. 3. vers. 16. 17. Marc. 1. v. 10. 11. Luc 3. v. 21. 22. Iohan. 1. vers. 32. 33. Matth. 28. vers. 19. 1. Ioh 5. v. 7. Ioan. 8. v. 17. cap. 5. v. 31. 32. 6. 14. v. 6.

36. Distinguuntur tres personæ illæ tūm ad intra, tūm ad extra.

37. Ad intra notionibus sive characteribus personalibus, paternitate, filiatione, & processione.

38. Ad extra, ab operibus & beneficiis erga creaturas.

39. Ubi nota regulam D. Lutheri. Opera ad extra, si absolute considerantur, tribuuntur tota trinitati sine discrimine; sin relate;

con-

consideranda est cuiusq; personæ proprietas, & quo ordine personæ agant.

40. Observentur etiam hę regulæ. 1. Opera trinitatis ad extra sunt indivisa. 2. Opera trinitatis ad intra sunt divisa. 3. In operibus ad extra nominata una persona, tota trinitas intelligitur. 4. Eadem operatio tribuitur nunc patri, nunc filio, nunc Sp. Sancto: propter essentiæ unitatem. 5. Quando divinitas opponitur idolis vel creaturis, tūm una persona nominata non excludit reliquas ab omōsorī deitatis.

41. Damnantur blasphemi Judæi, Praxeani, Samosateniani, Noctiani, Patripassiani, Photiniani, Mahometistæ, Stancarus, Servetus, Antitrinitarii, &c.

DISPUTATIO III.
DE DEO PATURE, ET FILIO,
& Spiritu Sancto.

THEISIS I.

IN descriptione personarum trinitatis observanda sunt quatuor. 1. Ordo personarum. 2. Proprietas characteristica, sive ad intra. 3. Proprietas in Opere ad extra in genere. 4. Proprietas in opere ad extra relativè ad Ecclesiam.

1. *Pater* est 1. prima persona divinitatis 2. quæ ab æterno genuit filium imaginem sui 3. creans, conservans, & gubernans omnia, unā

unā cum filio & Sp. sancto. 4. mittens filium
redemptorem, & Spiritum sanctum sancti-
ficatorem.

4. *Filius* est i. secunda persona divinitatis,
non creata ex nihilo, sed ab æterno genita à
patre, Imago patris & splendor gloriæ ejus. 3.
Per quam pater creavit, conservat & guber-
nat universa, in Sp. sancto 4. Per quam prima
promissio Evangelij prolatæ est in paradiſo
protoplattis; juxta quam missus est filius Dei
in mundum redemptor, ut assumpta in per-
sonæ suæ unitateni humana natura fieret vi-
ctima pro peccatis, & justitiam reduceret,
&c.

4. *Spiritus sanctus* est i. tertia persona divi-
nitatis 2. non factus, neq; creatus, neq; geni-
tus, sed à patre & filio ab æterno procedens.
3. In quo pater per filium creat universa, con-
servat & gubernat 4. Missus à patre per filium
visibili specie super Apostolos, qui quoq; in-
visibiliter mittitur à patre per filium, in cor-
da credentium, ut ea sanctificet, per verbum
& Sacramenta.

5. Ita tres personæ sunt ðmoðsioi, hoc est
eiusdem essentiæ, & in una eademq; essen-
tia, quæ est illis ex æquo communis, tota in
patre, tota in filio, tota in Sp. sancto.

6. Unde illa τεχνῶσις essentialis existit,
ut pater sit in filio, & filius in patre, & Sp. san-
ctus in utroq;: quæ est summa & simplicissi-
ma unitas, propter essentiæ unitatem indivi-
sam.

7.

7. Christus est secunda persona divinitatis, nempe verus Deus, ab æterno à patre genitus, & in plenitudine temporis verus homo natus ex Maria virginie.

8. Hic vocatur 1. λόγος, quia est sermo sonans & loquens cum patribus, & edens promissionem. 2. εἰκὼν Δείδημος imago Dei in qua elucet sapientia, potentia, & virtus patris. 3. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, splendor gloriæ Dei, nimium æternus & immutabilis. 4. χαρακτής, expressa imago, integra & substantialis. 5. Filius, ex substantia patris natus. 6. Genitus. Est autem generatio ex substantia gignentis proferre quod gignitur, simile secundum substantiam; *Damasc.lib.i.c.8.*

9. Proinde filius est ab æterno (ἀπαύγασμα) de patris substantia genitus (filius) & ὁμοδοσιος patri (communicata essentia) & substantialis & integra imago æterni patris (χαρακτής) quam pater sese intuens & considerans gignit, λόγος & imago.

10. Notandi Scripturæ modi loquendi. Christus vocat Eum ιδιον πατέρας *Ioan.5.v.18.* ipse dicitur ιδιός *υός Rom.8.32.* μενογενὴς πατέρας πατέρος, *Ioh.. v.14.*

11. Damnanda igitur Serveti calumnia, assertentis Christum vocari filium Dei, propterea quia humanitas ejus sit concepta de Spiritu sancto. Quæ etiam extat apud Zanchium & alios. Non enim Christus est vel dicatur

citur filius Spiritus sancti: sed potius Spiritus sanctus est & vocatur Spiritus Christi, Rom. 8.v.9. Galat. 4.v.6.

12. Damnantur oī ανύποστοι (id est, qui dicunt Verbum esse in Deo patre sine subsistentia) Ebion & Cerinthus, docentes Christum esse tantum communem hominem. Samosatenus, dicens, istum esse communem hominem, in quem pater inspiraverit verbum suum. Photinus, blasphemans, in Maria Christum primūm cœpisse. Servetus eundem errorem spargens.

13. Damnantur etiam ἐτερόδοσιοι (id est, qui negant eandem esse patris & filii essentiam, diversitatem essentiæ fingentes) Arius & Mahometus.

14. Damnantur deniq; ἀνόμοιοι (qui negant filium similem esse patri potentia & operatione, sed inferiorem) Aëtius, Eunomius.

15. Qui refutantur his argumentis. Qui cunq; 1. in scripturis expressè & absolute vocatur Jehovah, & Deus. 2. & insignitur attributis & Epithetis omnibus, soli vero Deo propriis. 3. Et opera merè divina, propria virtute, ad suam gloriam efficit. 4. Existens verus, proprius, unigenitus, æternus æterni patris per æternam generationem filius, 5. & ejus substantialis imago, 6. adeoq; essentialiter unum cum eo. 7. Unde & divino cultu affectetur, soli Deo debito, & gloria, 8. & nulla potest

poteſt eſſe ſalutis abſque illo, tanquam ſalutis
auctore; Iſu verè & propriè, adeoque naturā
Deus eſt. *Ο λόγος*, filius Dei eſt ejuſmodi.
Ergo *δολόγος*, filius Dei eſt verè & propriè,
adeoque naturā Deus. Aſſumptionis ſingula
membra in ipta ſuſcepſione ex ſcripturis proba-
bimus. *Vide 2. diſp. in tomo pŕimo diſp. Theolog.*
Gieff. th. 22.

16. In diſſolvendis Arianoſum argumentis
obſervandæ ſunt hæ regulæ: 1. Myſteria di-
vina non ſunt aſtimanda ex principiis philo-
ſophicis. 2. Axiomata philoſophica repur-
ganda prius ſunt ab omni imperfectione,
quād ad res diuinās accommodentur 3. Quę-
dam de Deo prædicantur ſecundum ſubstan-
tiā, quædam verò ſecundum relationem. 4.
De Chriſto dicta alia ad deitatem, alia ad hu-
manitatem referenda ſunt: 5. Distinguere tem-
pora, & concordat ſcriptura.

17. *Christum eſſe verè hominem* ſic probamus.
Cuicunque verè & propriè tribuitur, 1. no-
men ſive appellatio hominis, 2. & definitio,
3. & eſſentiales partes, anima rationalis &
corpus, 4. & propria πάθη 5. & operationes
6. & effecta: Iſu eſt verè homo, Atqui Chriſto
illa omnia verè & propriè tribuuntur in di-
vinis Scripturis; id quod in ipla collatione
luculentè probabimus; *Vide diſp. 2. tom. 1. diſp.*
Theol. Gieff. th. 25-

18. Damnantur Valentinus, & Martion, &

B 2

alii,

alii, qui dicunt, Christum è cælo secum attrulisse corpus sydereum, cœlestē, & elementare. Manes, qui dicit Christum habuisse corpus imaginarium. Apollinaris docuit, filium Dei assumpsisse quidem corpus vivens, id est, animā tantū vegetativa præditum, sed non assumpsisse mentem humanam, hoc est, animam rationalem vel intelligentem, sed divinitatem ipsi fuisse loco mentis. Alij quidam & inter eos Hilarius contenderunt, humanam naturam in Christo propter personalēm unionem cum Verbo, nullis passionibus fuisse obnoxiam.

19. De duarum naturarum in persona Christi unione, proxima disputatione agemus.

20. *Spiritus Sanctus* est tertia divinitatis persona, à patre & filio procedens, &c.

21. Vocatur πνεῦμα, quia est spiraculum altissimi. 2. παράκλητος. 3. arrhabo. 4. Χριστός. 5. Notatur nomine aquæ. 6. Et ignis. 7. dicitur Flatus. 8. Digitus Dei. Itemq; 1. spiritus Elohīm. 2. Spiritus Domini. 3. spiritus patris. 4. Spiritus Christi. 5. spiritus oris Christi. 6. spiritus bonus 7. spiritus rectus, stabilis, verax, firmus. 8. spiritus intelligentiae, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, &c. 9. spiritus sanctus. 10. æternus. 11. spiritus sanctificationis. 12. veritatis. 13. vita. 14. mansuetudinis. 15. spei. 16. prophetiae. 17. sapientiae & revelationis. 18. Consilii, scientiae, timoris Domini. 19. pre-

precum. 20. adoptionis. 21. promissionis 22.
Divisiones gratiarum sunt, unus autem Spi-
ritus. 23. Spiritus gratiæ. 24. Spiritus verita-
tis, dilectionis & sobrietatis.

22. Sp. sanctus est persona: quia convenit
ei definitio personæ.

23. Estq; in ordine tertia persona: quia est
à patre & filio.

24. Est verus Deus. Vocatur enim absolute
Deus & Jchovah, 2. Sam. 23. vers. 2. 3. 2. Pet. 1. v.
ult. Luc. 1. v. 68. 70. Act. 5. v. 3. & insignitur at-
tributis & Epithetis omnibus, soli vero Deo
propriis: & à patre filioque ab æterno inef-
fabiliter procedit; utrique ὅμοδος Θεός exi-
stens: & opera merè divina propria virtute
efficit: & divino cultu & gloria, soli Deo de-
bita, afficitur.

25. Damnantur Sabelliani & Samosateni-
ci, dicentes, unam tantum esse personam di-
vinitatis. Macedonius, blasphemans, Spiritu-
m sanctum esse creaturam. Eunomius &
alii πνευματομάχοι finxerunt Sp. sanctum
esse quidem præstantiorem Angelicis virtu-
tibus, sed non Deum, vel Dominum. Alii di-
ixerunt, se neutrum velle assertere; An sit De-
us, vel creatura. Anabaptistæ quidam &
Campanus clamaverunt; Spiritum sanctum
non esse ab æterno, sed cœpisse primum
post glorificationem Christi & fuisse vel co-
lumbam, vel ignem, &c.

26. Graci recentiores negant *Spiritum Sanctum* procedere à filio. Quos his argumentis refutamus. Quia vocatur *Spiritus Sanctus* sp. Elohim, Genes. I. vers. 2. *Spiritus filij Dei*, & Christi, Galat. 4. v. 6. Rom. 8. v. 9. Philip. 1. vers. 19. 1. Pet. 1. v. 11. *Spiritus labiorum Christi* & oris ejus Isa. 11. v. 4. 2. Thess. 2. 8. Cuius ratio est, non tantum, quia à Christo mittitur, & datur: sed in primis, quia à Christo procedit: sicut etiam à patre.

27. Argumentum 2. Filius mittit *Spiritum Sanctum*, coquè ungit & obsignat fideles, Ioh. 15. v. 26. cap. 16. v. 7. cap. 20. v. 22. Ergo sp. sanctus est à filio, nempe per aeternam processionem. Consecutio patet; Quia omnis persona divina, quæ mitti dicitur, est producta à mittente.

28. Argumentum 3. Christus Ioh. 16. v. 14. 15. *Spiritus ille veritatis*, inquit, me glorificabit: quia de meo accipiet; quod annunciat vobis. Omnia, que habet pater, mea sunt &c. *Spiritus Sanctus* à Christo accipit sapientiam. Sapientia est sp. Sancti essentia. Ergo *Spiritus Sanctus* à filio habet suam essentiam, nempe per processionem. Alius enim modus communicationis in scripturis non exprimitur. Item: Quaecunq; pater habet, ea sunt filij. Pater habet sp. Sanctum à se procedentem. Ergo & filius habet sp. Sanctum à se procedentem.

29. Arg.

29. *Argumentum 4.* Ordo personarum trinitatis non potest rectè constitui, nisi dicatur Sp. sanctus procedere à patre & filio simul. Item: Relatio in filium & Sp. sanctum certa ostendi non potest, si negetur processio Sp. sancti à filio.

30. Quod veteres dixerunt: Sp. sanctum procedere à patre per filium: hunc sensum habet; quia filius est à patre, tanquam origine trinitatis, igitur hoc ipsum etiam à patre filium accepisse, ut ab ipso procedat Sp. sanctus, sicut procedit à patre.

31. Procedit igitur Sp. sanctus à patre tanquam origine trinitatis: & procedit à filio tanquam patris unigenito: Ut una & eadem ratione sive notione filius & pater spirent Sp. sanctum.

32. Qui negarunt credentibus dari ipsum Sp. S. dicentes, tantum dona ejus dari, illustribus testimoniiis refutantur, Gal. 4.v.6. Rom. 8.v.11. Rom. 5.v.5. Ioh. 2.v.22. Ioh. 4.v.11. 2. Pet. 2.v. 4. Act. 7.v. 51. &c.

33. Lombardus notatur eò, quod scripsit; charitatem nostram esse ipsum Spiritum sanctum.

34. Osiander dixit, obediētiā nostrām esse essentiālēm iustitiam Dei.

35. Qui negarunt Sp. sanctum esse adorandum: negarunt eum esse Deum.

36. Eleganter Basilius: Baptizari nos oportet,

tet, sicut accepimus, credere autem sicut baptizamur; glorificare autem sicut credimus patrem, filium, & Sp. sanctum.

37. Operationes Spiritus sancti spectantur tūm communiter in creatione & conservatione totius universi; tūm sigillatim in Ecclesia; nempe in toto cætu, per ministerium verbi & Sacramentorum, & in singulis membris, tūm quò ad animam, scil. intellectum & voluntatem, tūm quo ad corpus. Quorum beneficiorum distinctio videatur apud Dn. Chemnitium.

Mόνω δίξα θεῷ πατέρι, ὑψού πνεύματι ἵσθ.

DISPUTATIO IV.
D E U N I O N E H Y P O S T A T I C A
duarum naturarum in Christo.

THESES. I.

Christum esse verum Deum, & verè hominem nuper demonstravimus. Nunc de unione duarum illarum naturarum, divisa τόλογς, & humanæ, disseremus.

2. *Vno hypostatica est veræ & perfectæ humanitatis ex substantia virginis Mariæ matris in ipsam personam filii Dei assumptio: ut sit una persona composita, verè Deus & verè homo, absq; naturarum confusione.*

3. Hypostasis igitur τόλογς facta est carni hypostasis: quæ inde dicitur ἡπόσατο: hoc est,

de unione hypost. duar. nat in Christo. 25
est, in persona filij Dei (non in se ipsa) subsi-
stens.

4. Atq; hæc forma est, sive specifica diffe-
rentia unionis hypostaticæ, per quam est id,
quod est, & ab aliis omnibus unionibus di-
stinguitur: nempe assumi in personam, sive
unitatem personæ, sive uniri in uno & eo-
dem hypostatico.

5. Quare extra personam filii Dei hæc hu-
manitas non subsistit, neq; extra eam deberet
considerari.

6. Sicut neq; post unionem ὁ λόγος sub-
sistit ex iis hanc suam carnem: Quippe quam
inhabitat tota plenitudo divinitatis (filii)
σωματικῶς Colof. 2. vers. 9, sicut anima in cor-
pore. Athanasius in symbolo. Damascenus
vocat τερπίχθησιν τῶν φύσεων εἰς ἀλλαγὴν lib.
3. de orth. fide, c. 4.

5. Quicunque igitur dicunt, hanc carnem sub-
sistere extra τὸν λόγον, vel τὸν λόγον subsistere
extra hanc suam carnem: illi personæ unitatem,
quantum in ipsis est, divellunt, quicquid etiam
prætexant.

8. Ex illa in persona filii Dei subsistentia
sortitur humanitas Christi *actum personale*:
qui ab actu naturali quam diligentissime est
discernendus.

6. Nam quicquid est in humanitate Christi
naturale, illud habet cum omnibus homini-
bus commune. Actum vero personale. &

quicquid ex eo consequitur, habet sibi soli proprium.

10. Quare: *Quicquid de assumpta Christi natura dicitur personaliter, hoc non potest de ulla alia creature affirmari.*

11. Sophistæ sunt, qui dicunt, de natura tantum naturalia, de persona personalia prædicari. Nam profectò natura Christi humana non subsistit ἐν τῷ λόγῳ naturaliter, sed personaliter. Et pro personalis unionis ratione & modo multa prædicantur de carne Christi personaliter.

12. Intima illa naturarum τε φύσις οstendit factam esse unionem illam ἀδιαμέτωπην, αχωρίστην, ἀγένητην. Contra Nestorianos.

13. Et quia facta est absq; naturarum confusione; hoc est, ut pij Veteres loquuntur, ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀναπλούτως: refutantur inde Eutychiani & Stenckfeldiani.

14. Quod verò de naturis dictum est, idem est etiam de illarum proprietatibus & operationibus intelligendum.

15. Facit hæc intima unio, ut quamvis in Christo sit ἕν καὶ ἄλλο, alia atq; alia natura, nempe divina & humana, non tamen sit ἔλαθος καὶ ἄλλος, alia atq; alia persona, ut sit aliud Christus Deus, aliud Christus homo: sed ut sit unus & idem Christus, Deus & homo.

16. Huius unionis causa efficiens est S.S. Trinitas. Pater enim mittit filium, qui nascitur

scitur ex virgine, & unctione Spiritu Sancto.

17. Quæ caussa est, ut passim dicatur pater tradidisse filio, nempe incarnato, omnia, potestatem omnis carnis, potestatem in cœlo & in terra, collocasse eum ad dextram, &c.

18. Vbi notanda regula antiquitatis. *Quæ filius Dei in forma servi à patre accepit, eadem in forma Dei etiam ipse donavit.*

19. Facta unio personis τὸ λόγος & naturæ humanæ in ipso primo momento conceptionis, per inumbrationem Sp. S. in utero Mariæ virginis.

20. Ex unione personali oriuntur *predicationes personales*: ut: filius Dei est filius Mariæ, Filius ille hominis est filius Dei, hic homo est Deus, Deus est homo.

21. Quæ propositiones dicuntur *personales*: quia arguant unionem personalem duarum naturarum in Christo, & ex ea deducuntur, & juxta illam intelligendæ, explicandæ & resolvendæ sunt.

22. Vnde hanc notamus regulam: Propter unionem duarum naturarum hypostaticam in Christo, concretum unius naturæ rectè prædicatur de concreto alterius naturæ.

23. Errant, qui dicunt humanitatem accedere ad τὸν λόγον, ut sit eius adjunctum. Quam παράστασι Neitorianam meritò damnamus.

24. Nec est illa dispositio diversorum, filius Dei est homo, ut nonnulli de schola P.

Ramii

Rami s̄vaviter somniant. Neque enim definitio Diversorum Ramata illi convenit, quæ diversa dicit esse dissentanea, quæ sola ratione dissentunt.

25. Ex unione hypostatica consequitur *communicatio Idiomatum*: quæ est talis, qualis est ipsa unio, nempe personalis.

26. Ubi nota, communionem sive communicationem naturarum, rectius referri ad specificam differentiam personalis unionis, quam ad ejus effectum. *Vnde sit, ut p̄ij Vteres, s̄apè promiscue utantur appellatione unionis, & communicationis sive communionis naturarum: idque contra Sampsatenum.*

27. *Communicatio idiomatum* in genere est, ex unione hypostatica orta participatio priorum naturæ divinæ & humanæ in Christo. *De av. Θεώπω facta, ab alterutra, vel utraq; natura simul denominato.*

28. Fit igitur in ipsa persona Christi, propter unionem hypostaticam: non separatim sive seorsim in natura hac vel illa.

29. Distincta esse communicationis genera, probatur ex Scripturæ dictis: quibus rectè explicandis tota hæc doctrina accommodatur.

30. Prædicantur igitur de Christo Θεῷ Θεώπῳ. 1. naturales proprietates & operaciones singularum naturarum. 2. Divina gloria & maiestas, quæ in tempore Christo homini do-

hi donata est ex gratia 3. ἀπότελέσματα sive effecta utriusque naturæ in officio mediato-
ris.

31. Hinc tria genera communicationis constituenda sunt, non plura, non pauciora. Nullum enim scripturæ dictum de Christo occurrit, quod non possit ad aliquod horum generum referri. De illis igitur proxima di-
putatione videbimus.

COROLLARIA.

1. Christus secundum humanitatem est Deus, nempe personaliter , sive per & propter unionem personalem; propositio est or-
thodoxa ; Cui etiam testimonium dicit Cal-
vinus lib. 2 inst. c. 14 dist. 4. Et nonnulli eius
discipuli; Contra Nestorianos, veteres & no-
vos, illam negantes.

2. Qui dicunt simpliciter abstractum no-
tare naturam, concretum verò personam,
non satis faciunt cordatis Theologis.

3. Caro Christi est vivifica; non est , si ex-
quisitè loquaris, abstractiva locutio, seu præ-
dicatio in abstracto. Nam caro, quæ caro, sive
communis caro, sive ex se se, sive sui natura-
tion vivificat; sed qua est caro filii Dei, omnia
vivificare valentis. Hoc est, virtus illa
non oritur ex natura carnis, sed ex
beneficio unionis perso-
nalis.

Dispu-

**DISPUTATIO V.
DE COMMUNICATIONE
Idiomatum.**

THEISIS I.

Primum genus communicationis vocatur *κοινωνία ἴδιωμάτων, καὶ ἔξοχην*: quando propria naturarum communicantur personæ in concreto; Ubi interdum per particulæ distinctivas suæ naturæ vindicantur.

2. Sive igitur humana de filio Dei, sive divina de filio hominis, sive humana de homine, sive divina de Deo, sive & ista & illa de Christo enuncientur, ad hoc genus referri debent.

3. Cujus rei ratio est; quia & nomine filii Dei, & nomine filii hominis hic non intelligitur tantum Deus, aut tantum homo, sed *Δεῖν Θεόπτωτος*; Hoc est; antecedens istarum propositionum notat personam compositam, quæ est Deus & homo.

4. Angustior est *ἀντίθοσις* Damasceni, & *ταλαιπωρία*, quam ut totum hoc genus complectatur.

5. Et falsa est adversariorum oppositio: Deus est passus, hoc est; Caro Deitati unita est passa. Homo est omnipotens, hoc est, Deitas humanitati unita est omnipotens. Beza in part. i. respons. ad Colloq. Momp. p. 183.

6. Secundum genus communicationis (quod alii

alii tertium vocant : de quo ordine non putamus litigandum) Divus Apostolus vocat ὑπερέψυχοσ *Phil. 2. v. 9.* Athanasius Βελτίωσις, Leo profectionem naturæ humanæ; Basilius μεταθεσία; nonnulli ex *c. 17. Ioan.* glorificationem , plerique communicationem majestatis & omnipotentia, ex *Luc. 22. v. 68. Heb. 1. v. 3. Apoc. 5. v. 12.*

7. Damascenus ita definit *lib. 3. de orth. fide, c. 15.* Quando divina natura filij propriam suam gloriam & excellentiam humanæ naturæ communicat seu impertit ; manens ipsa passionum Carnis expers: Brevius ita; Quando divina gloria & maiestas Christo homini in tempore datur.

8. Differt à primo genere. Nam hic divina attributa prædicantur de Christo, non ut vindicentur, tanquam propria, divinæ naturæ (id quod fit in primo genere) sed ut intelligantur donata Christo homini in tempore, per & propter unionem naturæ humanæ cum τῷ λόγῳ personalem.

9. Huc pertinent omnia scripturæ dicta, quæ loquuntur de divinis & infinitis donis Christo in tempore datis, de subjectione omnium, de glorificatione & exaltatione, & sessione ad dexteram Dei, &c.

10. Ubi hæc tria membra veniunt consideranda. . . Quis det, donet, sive communicet.
2. Qui det. 3. Quid det?

11. Quis

11. *Quis dat?* Rx. Deus pater : ὁ λόγος, Sp. sanctus, Trinitas, divina natura. Quæ omnia eodem tendunt, nec ulla in eis est contrarie-
tas. Ratio est : quia incarnatio filii Dei est o-
pus totius Trinitatis : & tamen in sola perso-
na filii facta est unitio, in eadem igitur etiam
sola sit communicatio.

12. Est igitur relatio inter patrem dantem, &
filium accipientem ; subintellige filium in-
carnatum, sive secundum & propter carnem,
in personæ filii unitatem assumptam.

13. Neq; hic recipocra est communicatio.
Nam assumentis est dare, non assumpti. Qua-
re deitas non accipit dona ab humanitate,
sed eam potius perficit.

14. *Cui datur?* Christo Θεῳ θεώπῳ hoc est,
personæ secundum vel propter carnem : vel
Christo homini, sive qua homo est; vel etiam
carni sive humanitati, nimirum in persona
filii subsistenti.

15. Juxta regulam hanc torius piæ antiqui-
tatis Arianis oppositam ; *Quæcumq; scriptura*
dicit in tempore data esse Christo, illa de persona
Christi intelligenda sunt, non secundum deitatem,
sed secundum assumptam humanitatem.

16. Non autem seorsim, vel separatim ex-
tra personam Christi intelligenda est huma-
na illa natura ; quasi illi in sece dona illa infi-
nita data sint ; sed omnia illa dicuntur data
personæ, nempe juxta & propter naturam
huma-

humanam, personali unione filio Dei copulatam.

17. Deitati verò in tempore dari nihil potest, quia ab æterno est & perfectissima, & immutabilis.

18. Neq; satis est dicere, data esse illa Christo, sive personæ: nisi addatur explicatio, secundum quam naturam Christus illa accepterit.

19. *Quid dat?* R. Donec verè divina, imensa, & infinita: ut sunt: omnis potestas in cælo & in terra Matth. 28. potestas omnis carnis Ioh.

17. æternum imperium Dan. 7. potestas exercendi judicium. Iohann. 5. Virtus vivificatrix, Ioh. 6. gloria divinæ adorationis, Phil. 2. Heb. 1. Apoc. 5. &c.

20. De omnipræsentia Christi sic docemus. Quòd sit præsentissima omnipotentis Christi rerum omnium, in cælo & in terra, gubernatio.

21. Quæ est distinguenda ab ipsa unione personali cum τῷ λόγῳ, tanquam effectum à sua causa.

22. Deinde distinguendi sunt præsentiaz gradus sive modi.

23. Et refertur omnipræsentia ad Christum θεόν θρωπόν, non ad solam deitatem.

24. Neq; tamen humanitas Christi evadit infinita; tametsi subsistat in infinita persona τῷ λόγῳ; & infinitis donis sit ornata.

C Co-

COROLLARIA.

1. Qui dicit τὸν λόγον post factam incarnationem uspiam esse extra suam carnem, is solvit personæ unitatem.
 2. Qui facit gradus in adoratione, & superiorem deitati, inferiorem humanitati Christi transscribit, is & Nestorianus est, & à Papismo minimè purus.
 3. Principia Theologiae negat, qui negat omnem potestatem in cœlo & in terra, esse infinitam.
-

DISPUTATIO VI.
DE CHRISTI OFFICIO.
THESIS I.

Tertium genus communicationis est, quando in Christo utraque natura agit, quod sibi proprium est, cum alterius communicatione.

2. Recte hic dicitur agere Christus secundum utramq; naturam: & utraq; natura agere in ipso, quod sibi proprium est, cum alterius communicatione. *Damasc. libr. 3. de orth. fide, c. 15. & 19.*

3. Operatur igitur Christus secundum naturam humanam, non tantum ex ipsius proprietate naturali, sed etiam ex potestate divina, ipsi per unionem communicata. *Damasc. lib. 3 c. 15. 17. 19.*

4. Valeant Jesuitæ cum Scancato, disputantes

tantes Christum esse mediatorem tantum secundum naturam humanam.

5. *Officium Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.*

6. *Officium Propheticum est, quo Christus nobis revelavit Dei voluntatem de nostra salute.*

7. *Officium sacerdotale est, quo medium se se inter Deum & homines peccatores ponens, Deum toti hominum generi reconciliavit: satisfaciendo divina legi, & apud Deum intercedendo.*

8. *Satisfactio est prior pars sacerdotii Christi, qua Deus per solvit pretium sufficiens pro peccatis totius generis humani, eidemque justitiam & vitam aeternam acquisivit, i. Ioh. 2. vers. 1. 2.*

9. *Quæ satisfactio spectatur, tum in implementatione legis divinae, Matth. 5 v. 17. Rom. 10. vers. 4. Gal. 4. v. 4 Rom. 5. v. 19 tum in perpetuacione peniarum peccatis debitatum.*

10. *Quæ integra Christi obedientia creditibus imputatur ad justitiam.*

11. *Intercessio Christi est, qua Christus sacerdos pro nobis interpellat apud Deum, propter meritum & satisfactionem suam. Hæc enim est illius fundamentum. Quia oportuit satisfieri divinae justitiae.*

12. *Quæ est generalis, pro toto humano genere. Specialis & planè paterna, pro fidelibus suis & dilectis liberis. Ioh. 17.*

13. *Officium regium* est, quo Christus Σεανθρώπως gubernat omnia in cœlo & in terra, & in primis Ecclesiam.

14. *Regnum Christi* in hac vita vocatur potentiae & gratiae.

15. *Regnum potentiae* spectat ad omnes creaturas: gratiae ad Ecclesiam & fideles homines.

16. In altera vita est *regnum justitiae & gloriae*, quod conspicitur in excitatione mortuorum, & universali judicio, tūm impiorum ad damnationem, tūm piorum ad æternam beatitudinem.

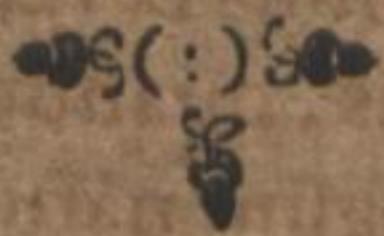
17. Restat ut differamus de duobus statibus Christi: nempe de exinanitione, & de exaltatione.

18. *Exinanitio* est Iesu Christi Σεανθρώπου in forma servi humilis subjectio & obedientia usq; ad mortem crucis.

19. *Exaltatio* est Christi ex mortuis resuscitati evectio per ascensionem ad cœlos, ut sedeat ad dextram patris, & perpetuo regnet, & dominetur omnibus creaturis, &c.

20. Ultraque Christo competit secundum naturam assumptam.

21. Error est non ferendus, docere, Christum suā obedientiā sibi promeritum esse divinam potestatem.

Dispu-

DISPUTATIO VII.
DE CREATIONE.

THESES I.

HAc tenus disputavimus de Deo uno & trino: sequitur de creatione, in qua prima facta est Dei manifestatio ad extra.

2. *Creare* in hoc articulo est ex nihilo aliquid fabricare & producere, solius verbi Jussione & imperio, diversum à substantia creantis.

3. In qua significatione vocabulum illud est Ecclesiæ proprium.

4. *Creare* est à non esse ad esse producere. *Formare* est enti creato formam seu figuram inducere. *Facere* verò absolvere & ad certum usum aptare.

5. *Creatio* est actio unius & solius Dei, *Esa. 45.v.6.7. Hier. 10.v. 11.* ac indivisum trium personarum divinitatis opus: quo pater una cum filio coæterno, & Sp. sancto coæterno, *Gen. 1.v.20. Heb. 1.v.2. Ioh. 1.v.3. Psal. 33. v. 6.* condidit intra sex dierum spatum omnia visibilia & invisibilia, *Col. 1 v 16.17. Psalm. 146.v.6.* ex nihilo (*ποιεῖ οὐτῶν*) *2. Machab. 7.v.28. Rom. 4.v.7.* Et omnia quæcunq; fecerat, erant valde bona, *Gen. 1.v.31.*

6. Quare rejicimus & improbamus i. Philosophos & Poëtas, quando in opere creationis Deo adjungunt naturæ *αὐτέγγενον*, *2.*

Stoicos, introducentes duo principia æternna, vñ vñ *τούτου λόγου*. 3. Manichæos, qui fingebat duos creatores contrarios, unum boni, alterum mali. 4. Arianaorūm blasphemias: patrem ut verum Deum opus creationis indignum reputasse suā excellentiā, ideoq; filio illud commisisse, ut minori. 5. Valentini & Basilidis dogma: nimirum duas personas Trinitatis ex communi materia genitas esse. 6. Deniq; Aristotelem, qui putat mundum non cœpisse, sed æternū fuisse. Nullum, inquit, creatum æternū.

7. Cūm dicuntur omnia facta ex nihilo: non significatur materia ex quā: sed notatur terminus à quo: *quia cum res non essent, Deus dicente esse cœperunt.*

8. Neque verò creatio sic intelligi debet, quasi Deus discesserit à suo opificio, sicut faber à domo facta: quin potius perpetuò adest, gubernat & conservat naturas à se conditas, *Act 17. v. 24 & seqq.* idque liberissime, non alligatus causis secundis: quas pro sua liberrima voluntate potest mutare, promovere, impedire.

9. Facta est creatio non uno momento, sed distinctis sex diebus, *Genes. 1. v. ult. cap. 2. vers. 2.*

10. *Primo die cœlum, terra, abyssus & lux,* immediate ex nihilo creata sunt. Vbi nomine cœli & terræ intelligimus rudem materiam

riam

riam futuri operis. *Gen. i. v. 2.* Et per lucem, corporeum quiddam, suis extremitatibus sic determinatum, ut suo recessu noctem, accessu verò diem introduxerit. *Gen. i. vers. 4.5.* Alii aliter accipiunt: *Vide Pererium super Genesim.*

11. Secundò fecit firmamentum, sive expansionem & extensionem ex aquis. Ubi quæritur de aquis supercœlestibus, quas revera supra firmamentum existere statuimus.

12. Tertio terminos aquis constituit, ne terram aquis humiliorem operirent. *Gen. i. vers. 9. Psal. 104. v. 6. 7.* & terram germinare fecit. *Genes. i. v. 11.*

13. Quarto fecit luminaria magna, Solem & Lunam, & stellas, *Gen. i. v. 14.* impegitque in Solem lucem primo die creatam. Tribuitur enim Soli officium lucis. Hic de virtute cœli & stellarum quæritur. Astronomiam & Physicam commendamus: Superstitiosam verò astrologiam rejicimus. *Vide Psal. 104. v. 20. 22 23. & Ps. 136. v. 5.*

14. Quinto die pisces & volucres ex aquis.

15. Sexto, bestias, jumenta, & reptilia, ex terra. Ubi nota; quod bestie hominibus noxiæ sint, id non creatori, sed lapsui imputandum esse.

16. Eodem sexto die Deus fecit homines, Adamum ex terra, inspirato ei spiraculo vita; Et Hevam totam ex costa (animata) late-

ris Adami; constituitq; eos dominos universæ terræ.

17. Unde existimamus, totum hominem (instituto divinitus conjugio) ex parentibus generari, non immediate à Deo animam creari & infundi.

18. Angelos esse à Deo creatos, ex scriptura constat; de die autem creationis ipsorum statuere certi nihil possumus.

19. Sunt autem Angeli spiritus finiti, conditi à Deo, boni, justi, sancti, potentes, ministerio hominum destinati.

20. Ordines esse eorum constat, non ratione beatitudinis, sed donorum eminentiaz.

21. Angeli mali deserto Deo propriâ culpâ lapsi sunt, nec ullam spem habent reparations.

22. Providentia Dei est sapiens Dei gubernatio rerum omnium à se conditarum, in sui nominis gloriam.

23. Omnes igitur resetiam minutissimæ ei subjiciuntur.

24. Et in primis homo, in ortu, vita & morte.

25. De vita humana termino sic statuimus; Unicuique homini certum vitæ terminum à Deo constitutum, quem transgredi non potest; quem Deus tamen singulari sæpe consilio extendit aut decurtat, Psal 55.v.ult. & 91.v. ult. Ef. 38.v.5.

26. Po-

26. Potest etiam homo ipse, Deo justè permittente, vitam suam decurtare.

27. Neq; genus mortis fatale esse dicimus Stoicorum more. Suspensus enim propter fortum non esset, nisi fuisset furatus. Minime autem à Deo, sive jubetur, sive cogitur, sive impellitur, furari.

COROLLARIA.

1. Vere conditum mundum probabilius, quam autumno.

2. Qui interitus est secundùm substantiam, non tantùm accidentia.

3. Fatum Stoicum est effatum fatuum.

4. Negans providentiam negat Deum.

**DISPUTATIO VIII.
DE CAUSA PECCATI.**

THESES. I.

IN articulo de creatione proposita est consideratio creaturarum: in quibus conspiciatur pulcerrimus & admirandus naturæ ordo.

2. Unde igitur ager humanæ naturæ habet tristissima illa zizania peccati & confusionis.

3. Memorabile est dictum Basilii in homilia: Quod Deus non sit causa malorum. Non minor est blasphemia, inquit, asserere Deum causam peccati. quam negare Deum.

4. Quare in Deum ipsum contumeliosi sunt, profani illi & impii disputationes, qui malarum actionum & peccati causam, si non

C 5 dire-

directè, obliquè tamen & per necessariā consecutionem, in Deum referre haud verentur.

5. Quales fuerunt tūm ante Christum natum, ut patet ex Syr. 15. v. II. 12. tūm post Christi in hunc mundum adventum: Et primò quidem tempore Apostolorum, quod colligitur ex Iac. 1. v 13.

6. Postea verò primitivam Ecclesiam turbarunt Valentiniani, docentes, divina necessitate vim quandam homini fieri, quando scelerata perpetrat. Vide Irenaeum lib. 4. c. 47. 48. Et Marcionitæ, fingentes duos Deos, bonum & malum. Hermogenes finxit materiam ab æterno fuisse, aliam bonam, aliam malam.

7. Quos errores omnes in unum monstruosum corpus conflârunt Manichæi, qui Deum fixerunt unum bonum, alterum malū: illi lucem, huic materiam & tenebras tribuentes; & inde quidem factos dicebant homines bonos sive filios lucis, hinc autem natura malos, χοικός sive terrestres. Inter quos alios constituebant medios. Fusè de his & contra eos disputat D. Augustinus.

8. Referri huc possunt & debent etiam periculosa disputationes philosophorum de fato.

9. Itemq; prædestinarii, secuti mortem Augustini; quos refellit Fulgentius, & alii.

10. Verus status hujus loci est; Deum non esse

esse causam peccati, sed voluntatem Diaboli & hominū, Hoc est, Deum non velle; non approbare peccatum, nec impellere voluntates ad peccandum.

11. *Quia 1. Deus est bonus, non est in eo peccatum, non facit peccatum. Matth. 19 v. 17. Marc. 10 v. 18. Luc. 11 v. 13. Psal. 118 v. 1. 29. Psalm. 119 v. 68. 1. Ioh. 1 v. 5. Sophon. 3 v. 5. Psalm. 33 v. 4. Psal. 111 v. 7.*

12. *2. Quia peccatum, quod extra Deum in mundo est, non est res in principio condita à Deo, nec ita ordinata. Psalm. 119 vers. 91. Genes. 1 v. 31 cap. 3 v. 6. cap. 6 v. 5. 6. 1. Iohann. 2 v. vers. 16.*

13. *3. Postquam invidia Diaboli, Sap. 2. vers. 24. & per unum hominem Rom 5 v. 12. peccatum introiit in mundum; quando designantur scelera, non sit hoc volente vel approbante Deo, sed Deus odit peccatum, & horribiliter irascitur, non tantum originali corruptioni, sed & actualibus peccatis. Psal. 5 v. 5. Esa. 65 v. 13. Quò pertinet λύτρον filii Dei pro peccatis mundi. Inde enim colligitur, quām immensa fuerit offensio voluntatis divinæ ex peccato generis humani.*

14. *4. Deus non impellit, nec allicit voluntates ad peccandum. Iac. 1 v. 13. sed diabolus Act. 5 v. 3. 1. Thess. 3 v. 5.*

15. *5. Prima causa peccati est Diaboli voluntas; idq; duplicitate. 1. quia in veritate*

non stetit. *Ioh. 8. v. 64.* nec servavit suam originem *Iudæ 1. v. 6.* sed primus peccavit, Deo nec volente, nec approbante: quia non percipit angelis peccantibus. *2. Pet. 2. v. 4.* nec efficiente hoc Deo, quia Diabolus ex propriis loquitur, *Ioh. 8. v. 44.* 2. Diabolus est causa peccati, non tantum quia mendax est & veritas in eo non est, sed quia est etiam pater mendacii, *Ioh. 8. v. 44.* quia excitat & impellit corda ad peccandum. *1. Ioh. 3. v. 8.* qui facit peccatum, ex Diabolo est, *v. 12. Ioh. 8. v. 44. Ephes. 2. v. 2.* Vnde dicitur decipere, seducere, circumvenire, ad malum tentare, implere corda, excæcare, indurare, operari in filiis dissidentiæ, captivare, &c.

16. 6. Propinqua peccati in homine causa est, propria hominis voluntas: quæ fascinata præstigiis Diaboli *2. Cor. 4. v. 4.* præbet se ad omnes ipsius ductus obsequientem. Ita *sph. 2. v. 2-* agit in dissidentibus, & laqueis duicit, *2. Timoth. 2. v. 26.* Non igitur extra voluntatem hominis ponenda est causa peccati.

7. Quæ de induratione objici solent, dextrè explicanda sunt, ne pugnent cum analogia fidei. Deus igitur induravit cor Pharaonis, hoc est, reliquit in illa duritie, quam habuit ex mundo, ut ageret juxta cor suum dū: idq; justo suo iudicio, propter antegressum tyrannidē Pharaonis. Hoc & ipse Pharaon dicitur se indurasse: & ministri ipsius:

Exod.

Exod. 8.v.15.32.c.9.v.34 35. Exempla similia alibi etiam occurunt.

18. Notandum igitur 1. Deum non facere voluntates malas , nec operari malitiam in cordibus impiorum, sed permettere. 2. Quæ *permisso* non est otiosa: sed *Deus determinat metas quousq; permisurus sit, & quamdiu: quando & ubi repressurus sit impios.* 3. Deus multas impiorum electiones impedit, multa consilia, cogitationes multas mutat & invertit, conatus reprimit, & aliò vertit: vel propter Ecclesiā, vel ut ipsi sibi exitium accersant, 4. Malitia illa, quæ & à diabolo excitatur, & ab ipsa hominum voluntate oritur, Deus sæpe utitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos *judicio suo visitare vult.* 5. Pessima impiorum consilia, & pernitiosissimos conatus, Deus Ecclesiæ sæpè vertit in bonum.

19. Nota esse debet distinctio de actione Dei generali & speciali.

20. *Generalis* est , quæ universaliter se extendit ad omnes & singulas creaturas, conservans eas tantisper, donec vult eas conservari : idque secundum generalem, communem & usitatum cursum in natura ordinata. Scholastici vocant generalem influentiam.

21. *Specialis* dicitur dupliciter. 1. Quando Deus præter, imò sæpè contra ordinem secundarum causarum credentibus opitulatur, & leges naturæ vel mitigat, vel planè mutat.

mutat. 2. Quando Deus per gratiam vel Sp̄s
sanctum in credentibus quippiam operatur.
De hac proprietate hoc loco agitur.

22. In impiis præter generalem sustentationem & conservationem virium naturæ & potentiarum animæ, scriptura Deo nullam tribuit specialem actionem.

23. In renatis autem non solum divinitus conservantur vires naturæ & potentiae animæ: Verum etiam speciali actione Sp. sanctus illuminat mentes, convertit, renovat corda, operatur, ut velint & faciant Deo placentias.

24. Damnandum est παράδοξον Calvini, diligentis, quæ perperam & injustè fiunt ab hominibus, eadem esse recta & justa Dei opera.

25. Ex proposita autem superiori distinctione multa argumenta rectè explicari possunt, quæ opponi solent veræ & Christianæ sententiæ, quod Deus non sit autor peccati.

26. Distinguendum etiam est inter providentiam divinam, prædestinationem, dispositionem & præscientiam.

27. Providentia non simpliciter significat notitiam, sed complectitur etiam affectum. Dicitur enim de sustentatione & conservacione creaturarum.

28. Prædestination dicitur de speciali actione in Electis, qua vocat, justificat, & salvos facit.

29. Di-

29. *Dispositio* dicitur de eventibus, cum Deus dicitur disponere ea, quæ vel ipse factus est, vel quæ vult & approbat.

30. *Præscientia* simpliciter notitiam significat, & tām de bonis, quām de malis accipiatur.

31. Quare: in bonis actionibus non tantum est prævisio Dei sive præscientia, sed scientia Dei disponens, voluntas movens, potentia operans.

32. Ad definitionem enim præscientiæ propriè non pertinet vel operatio vel approbatio præscientis: neque necessitas vel contingentia. Et infallibilitas divinæ præscientiæ non tollit contingentiam.

33. Notandum etiam illud est, quia philosophia ignorat veram causam peccati, concedendum non esse, ut ex ratiocinationibus philosophicis labefactetur simplex sententia de causa peccati in scripturis divinis fundata.

34. In scriptura sacra de prædictionibus divinis in pœnis & præmiis observetur hæc regula: quod illæ semper habeant annexam exceptionem pœnitentiæ, sive explicitè, sive implicitè.

35. Valde quoq; absurdum est, consequentiast exere, ex præscientia Dei abscondita. *Nobis enim de Deo sentiendum, & loquendum est, sicut se in verbo suo patet fecit.*

36. Quando Deus prædicit quædam peccata, ideò fit, 1. ne offendamur, videntes sub Evangelio talia scandala. 2. ne tribuantur talia Evangelicæ doctrinæ. 3. Ne securi simus, sed vigilemus & nobis caveamus. 4. Ut refutetur error Donatistarum, negantium illum cœtum esse veram Ecclesiam, in quo aliquid est vitiorum seu peccatorum.

37. Deniq; hæc distinctio advertanda est. Quædam prævisa & prædicta sunt, ut pendeant à sola Dei voluntate & operatione. Quædam partim Deus facit, partim voluntas humana. Quædam verò non sunt ex patre, sed ex mundo. Ubi permisso divina spectatur: quæ ipso nomine pœnam significat. Quia in piis Deus reprimit flammulas vitiosorum affectuum, ita ut Sp. Sanctus pugnare & litigare dicatur. Quando igitur dimittitur homo suis desideriis, est grave judicium Dci.

38. Tota antiquitas uno ore rejicit illas propositiones: omnia, quæ fiunt, necessariò fieri: Ex necessitate homines peccare.

39. Est autem alia necessitas absoluta sive simplex, alia consequentiæ sive conditionis.

40. Deinde alia est necessitas coactionis, Stoica illa: alia est immutabilitatis, quæ potest esse absq; violentia & coactione: Deniq; est necessitas debiti.

41. Modi loquendi diligenter observari debent, apud Scriptores Ecclesiasticos scripturis

pturis divinis conformes, quos imitabimur :
rejectis contrariis.

DISPUTATIO IX.
DE LIBERO ARBITRIO ; SIVE
de viribus humanis.

THESIS I.

Status huius loci est: *Quales sint vires humanae post lapsum in efficienda obedientia legis.*

2. Græci vocant αὐτεξόσιαν, αὐτεξόσιοτηταν,
αὐτεξόσιον, τὴν αυτὴν ἐξόσιαν, ἐλευθερίαν προσώπου,
τὸ ἐφήμερον.

3. Latini, liberum arbitrium, liberam voluntatem, arbitrium sive libertatem voluntatis, libertatem. Augustinus: Potestatem voluntatis, ex i. Cor. 7. v. 37.

4. Ubi talis extat descriptio liberi arbitrii, quod sit deliberatio in corde, sive electio cordis, in illis rebus, i.e. quibus voluntas habet potestatem.

5. Est quædam libertas naturæ ante lapsum : est etiam libertas veritatis, Joh. 8. vers. 36. sive Spiritus 2 Corinth. 3. vers. 17. sive gratiae : nempe in renatis per Spiritum sanctum, quoad meritum & voluntatem. Deniq; est libertas gloriae in vita æterna.

6. Quia Pelagius ex appellatione liberi arbitrii argumentabatur contra sanitam doctrinam ; D. Augustinus vocat arbitrium captiu-

D

ium.

tum, servum, perditum, amissum, damnabilem ancillam, contumaciam, non libertatem : nempe in rebus spiritualibus. In externa autem disciplina vocat arbitrium vulneratum, saucium, claudicans, &c.

7. Et hanc ponit descriptionem : liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente. Quæ opus habet dextra interpretatione.

8. Considerandum igitur : 1. Quas vires mens vulnerata adhuc habeat. 2. Quibus virtibus seu donis voluntas sit spoliata. 3. In quibus adhuc sit semiviva. 4. Quid remedii & auxilii gratia Spiritus sancti conferat menti. 5. Quid voluntati, in renovatione. 6. In quibus voluntas nō potest se accōmodare ad ea, quæ à mente renata monstrantur. Rom. 7.v.23.

9. In Scriptoribus Ecclesiasticis notandum : liberum arbitrium communissimè dici ipsam mentem & voluntatem : Et tunc affirmatur : Interdum etiam accipi pro aptitudine passiva, qua voluntas humana, præventa & adjuta à Spiritu sancto, potest habere fidem. Quam aptitudinem truncus, imò Diabolus, non habet.

10. Quando verò scriptores respiciunt ad naturæ depravationem, qua non subjicitur legi Dei; tum omnino negant liberum arbitrium.

II, Ob-

11. *Objectum liberti arbitrii est lex divina. Cu-*
jus opera alia sunt interna, alia externa.

12. *Voluntas dicitur esse libera in malis. n.*
Quia in libero arbitrio sedes est peccato-
rum; 2. Et non est extra hominem quærenda
peccati causa. Proinde potius vocandum est
servum arbitrium; quia qui facit peccatum,
servus est peccati, Ioh. 8. v. 34.

13. *In disciplina (diligentia gubernandi ex-*
ternas actiones, & coercendi externa mem-
bra, juxta præcepta Decalogi) est aliqua li-
bertas reliqua. Nam menti etiam non reno-
vata tribuit D. Paulus Rom. 1. v. 20 cogitatio-
nes, agnitionem, veritatem, &c. Quò perte-
nit inventio variarum artium; Ubi non im-
piè dicitur, insignes artifices in inveniendis
& illustrandis artibus peculiari quodam af-
flatu excitati. Exod. 31. v. 2. c. 35. v. 31. Es. 54. vers. 16:
In voluntate est delectus in iis, quæ monstra-
ta sunt ab intellectu. Unde discrimen est vir-
tutum & vitiorum etiam apud non renatos,
in externa disciplina.

14. *Idem Apostolus affirmat, esse aliquam*
justitiam carnis, Rom. 2. vers. 14. cap. 10. v. 3. Phil.
3. v. 4. 6.

15. *Et dicit, legem esse objectum liberi ar-*
bitrii, etiam in iniustis. 1. Timoth. 1. v. 9. Unde
Augustinus lib. 5. de civit. Dei, cap. 15. scribit:
Deum externam disciplinam etiam in non
renatis remunerare temporalibus præmiis.

16. Sunt autem varia illius libertatis impedimenta. 1. Diabolus, qui suam habet efficaciam in impiis. 2. Vulneratio donorum, quae in natura sunt reliqua. 3. Errores in deliberationibus 4. Quia eventus & successus non sunt in nostra potestate.

17. Quia verò lex divina non loquitur tantum de externis moribus, sed integrum requirit obedientiam & impletionem: docent sacræ literæ, voluntatem non habere libertatem deponendi pravitatem nobiscum nascientem, sed eatenus esse captivam.

18. Errant igitur Scholastici affirmantes, liberum arbitrium ex suis naturalibus posse præcepta Dei implere, quoad substantiam ætus: & in aliis operibus non peccare; Quos prosternit axioma apostolicum: Quicquid ex fide non est, peccatum est: Rom. 14. v. ult.

19. Voluntas humana non potest sine Spiritu sancto suis viribus vel inchoare interiores & spirituales motus: vel præstatre & efficiere interiorem obedientiam cordis, vel in cœpro cursu perseverare, proficere, consummare. Rom. 7. v. 14. c. 8. v. 7.

20. Mens enim non renati hominis est obtenebrata. Eph. 5. v. 8. c. 4 v. 17. 18. 19. Ioh. 1. v. 5. Luc. 1. v. 29. Matth. 16. v. 17. Rom. 1. v. 21. 2. Cor. 3. vers. 5. 1. Cor. 2. v. 14. &c. Voluntas autem Deo inimica, peccati serva, immo in peccatis mortua. Rom. 3. v. 10. c. 6. v. 20. c. 8. v. 7. Eph. 2. v. 1. 3. Colos. 2. v. 13.

21. Unde opus est illuminatione mentis,
& renovatione sive conversione volunta-
ris, per Spiritum sanctum. Ephes. i. v. 17, c. 2. v. 5.
c. 4. v. 7. Act. 26. v. 17. 2. Corinth. 4. v. 6. Esa. 11. v. 2.
Psal. 119. v. 34. Ezech. 36. v. 20. 1. Cor. 12. v. 5. Quia
renascētia est opus non minoris virtutis,
quam creatio, Idcirco eidem utrumque est
asscribendum,

22. D. Augustinus distribuit gradus motuum
& actionum spiritualium, in exordium, pro-
gressum & summam; ut in lucem protrahe-
ret Pelagium. 1. Est gratia Dei præveniens,
præcedens, antecedens. 2. Gratia præparans
3. Gratia operans. 4. Gratia cooperans, subse-
quens, adjuvans. 5. Gratia perseverans.

23. Ex qua doctrina in nobis acuitur fides,
invocatio, timor Dei, & diligentia in tuen-
dis donis illis divinis.

24. Quatuor sunt status liberi arbitrij. 1.
Ante lapsū in natura integra. 2. post lapsū
in natura corrupta ante renovationem, 3.
post reparationem naturæ lapsæ per filium
Dei & renovationem per Spiritum san-
ctum. 4. post glorificationem, ubi nulla erit
infirmitas.

25. De secundo statu rectè & verè dicitur;
Quod voluntas in conversione habeat se merè
passivę.

26. De tertio verò certum est, in eo vu-
luntatem non esse otiosam.

27. Alia enim est ratio hominis nondum credentis, alia jam illuminati & reparati per gratiam.
28. Unde discamus agnoscere, quid & quantum sit beneficium renovationis. 1. Ne desimus gratiae Dei. 3. Neque contristemus Sp. sanctum.
29. *Conversio seu renovatio* non fit uno momento, sed habet sua initia & suos progressus, quibus in magna infirmitate perficitur. Hic igitur conatus & lucta apparet: Hic quærendum, petendum, pulsandum est, non otandum.
30. Est autem Spiritus sanctus efficax per vocem Evangelii auditam seu cogitatam: & gratia præveniens orditur à verbo.
31. Rectè dicitur: *Tres esse causas bonæ actionis.* 1. verbum Dei. 2. spiritum sanctum. 3. voluntatem humanam: si modò rectè & commodè intelligatur.
32. Sensus & experientia non præcedunt fidem: sed ordendum est à verbo.
33. Damnandus error Valentini, Cerdonis, Marcionis, &c. qui duo fixerunt principia, bonum & malum: ac proinde negarunt liberum arbitrium etiam in malis.
34. Manichæi tres ordines hominum cōstituerunt. 1. χοικός, qui non sint capaces renovationis. 2. Bonos, qui non sint capaces peccati. 3. Medios, qui possint purgari, separatio-

ratione τύχες γένεσις, tanquam substantiæ adver-
sæ.

35. Enthusiaſtæ contendebant, 1. nullum
esse uſum ministerii verbi & Sacramento-
rum. 2. Et asserebant Spiritum sanctum su-
am præſentiam ostendere αἰσθητῶς, sensibili-
liter. 3. Fingebant nullam manere concipi-
ſcentiam: proinde nullam esse luctam, nul-
lis opus esse exercitiis pietatis. His annume-
rantur quidam Anabaptistæ.

36. Pelagius Brito perpetuus fuit hostis
divinæ gratiæ. Cuius historiam vide apud
Dominum Chemnitium: Ubi etiam collatio
inſtituitur inter Papistas.

37. In refutatione argumentorum adver-
ſariorum diligenter teneatur diſtinctio inter
status hominis. Quædam enim dicta loquun-
tur de libertate naturæ integræ ante lapsum.
Quædam de libertate in rebus rationi subje-
ctis. Quædam de contingentia in vitiosis a-
ctionibus. Quædam de arbitrio per gratiam
liberato. Quædam de libertate gloriæ. Quæ-
dam legalia sunt, quædam Evangelica, quæ
oportet diſtinctè explicari, non autem con-
fundī.

38. Veteres doctores interdum incommo-
dè & extra certamina ſæpè securius locuti
ſunt.

DISPUTATIO X.

DE PECCATO.

THESIS I.

Discrimen est inter doctrinam de peccato, quam Spiritus Sanctus in verbo Dei patefecit, & inter notitias naturales, seu disputationes Philosophicas de vitiis in omnibus causis, efficiente, materiali, formali, & finali.

2. Peccatum dicitur vitium, malitia, error, delictum, flagitium, facinus, scelus, crimen, culpa. Græcè in scripturis Apostolicis dicitur ἄμαρτία, ἄμαρτυμα, ταράπτωμα, ἀνομία, ταρακόν, ἀπειδθά, ταραβασις, ἀδικία, ἀσέβεα, ἀποσασία. Hebræi octo præcipue vocabula habent, quibus peccatum vel delictum significatur: quæ vide apud Dominum Chemnitium.

3. Peccatum est ἀνομία. Ioh. 3. v. 4. vel: Peccatum est à divina lege aberratio, graviter offendens Deum, & ad severam vindictam provocans.

4. Peccatum in hominibus aliud est originale, aliud actuale.

5. Originis sive originale peccatum dicitur in Veteri Testamento malum figmentum humani cordis ab adolescentia, Gen. 8. v. 21. Peccatum in quo homo concipitur, Psalm. 51. v. 7. Peccatum juventutis, Psal. 25. v. 7. Peccatum occultum,

occultū, Ps. 19. v. 13. Ps. 90. v. 8. immundities, Job. 4. v. 4. Ezech. 16. v. 4. 5. In N. Testamento inhabitan, Rom. 7. v. 13. 20. Lex peccati existens in membris. Rom. 7. v. 23. Εὐθεγίσατοι undique circumstans & hominem occupans. Heb. 12. v. 1. corpus peccati. Rom. 6. v. 6. vetus homo Rom. 6. v. 6. Externus homo. 2. Cor. 4. v. 16. radix amaritudinis. Heb. 12. v. 15. Concupiscentia carnis Gal. 5 v. 16. &c.

9. Apud veteres Ecclesiæ Doctores vocatur peccatum originis, sive originale, naturale contagium, vitium naturæ, malum hæreditarium, naturale peccatum: Erbsünde/ angeborne Sünde/ die sündliche/ verderbte/ verückte Art vnd Natur der Menschen.

7. Peccatum originale est naturæ humanae originali justitia spoliatae pravitas, per carnalem generationem ab Adamo propagata: reos efficiens homines damnationis & mortis.

8. Originalis justitia humanæ naturæ est perfecta cum divina lege conformitas: nempe concreata rectitudo omnium animæ virium, & æquale temperamentum corporis.

9. Unde homo Deo summè placuit, futurus immortalis, si non peccasset.

10. Scholasticorum opinio improbanda est, originalem justitiam habentium pro do-

D s

po

no supernaturali. Quam vesti, qua homo induit, sive serto, vel coronæ, qua virginis Caput exornatur, comparârunt. *Vide Bellar. lib. 1. de gratia primi hominis, c. 5.*

ii. Considerandum hic. 1. Quomodo Spiritus sanctus describat corruptionem mentis. 2. Quomodo depravationem voluntatis. 3. inobedientiam omnium virium in homine. 4. Quid Spiritus sanctus in renovatione auferat ex mente & corde; & quæ dona conferat novo homini.

12. Proprius locus de peccato originis est in cap. 5. ad Romanos. Qui diligenter vindicandus est, tūm à prava lectione latina veteri, tūm à falsis interpretationibus.

13. Huic addi debent reliqui. Rom. 7. & 8. Eph. 2. Item: Job. 14. vers. 4. Psal. 51. Genes. 8. vers. 21. Hier. 17. v. 9.

14. Propagatur peccatum originale per generationem carnalem, ut dicitur Genes. 5. vers. 3. Adam genuit filios secundum imaginem & similitudinem suam. Rom. 5. v. 12. Job. 3. v. 6. Job. 14. v. 4. Psal. 51. v. 7. Eph. 2. v. 3.

15. Non igitur solum corpus à parentibus generatur, ut anima divinitus immediatè creata corpori jam formato infundatur; sed totus homo generatur à toto homine, hoc est, male & fœmina, juxta divinam constitutionem copulato vinculo conjugali.

16. Subjectum peccati originalis sunt omnes homi-

homines, naturaliter, hoc est, secundum
communem naturæ cursum, ab Adamo pro-
pagati.

17. Neq; est illud in una tantum hominis
parte, sed in toto homine, anima & corpore
constante, & in omnibus ejus viribus & fa-
cilitatibus, hoc est, tota hominis natura pec-
cato illo infecta, fœdata & contaminata est.

18. *Concupiscentia prava* in renatis reliqua
verè & propriè peccatum est. 1. Quia expres-
sè & propriè in scripturis vocatur peccatū.

2. Et ei definitio peccati convenit. 3. & pro-
pria πάθος. 4. Et effecta: ut probari facile po-
test.

19. Errant igitur, 1. Philosophi. 2. Mani-
chæi. 3. Pelagiani. 4. Cinglius. 5. Sacramenta-
rij, qui sanctos nasci docent fidelium paren-
tum liberos. 6. Et Anabaptistæ. 7. Deniq; Pa-
pistæ & Iesuitæ, qui peccatum illud extenuant
disputantes 1. Esse meram privationem, 2.
deleret tantum ordinem supernaturalem in
homine. 3. Adamum suâ naturâ fuisse morta-
lem, ex conditione materiæ. 4. concupiscen-
tiæ ex se, & sua natura non esse propriè
peccatum. 5. Planè tolli & deleri peccatum
originis in Baptismo. 6. Omne peccatum
esse voluntarium.

20. Errant etiam Flaciani, qui peccatum
originis dicunt esse ipsam naturam sive sub-
stantiam hominis.

21. PCC.

21. Peccatum actuale est omne factum , dictum vel concupitum contra legem Dei, Augustinus : vel peccatum actuale significat fructus vitiosæ naturæ, interiores & exteriores, id est, affectus, cogitata , dicta, facta contra legem Dei.
22. Omne quod non est ex fide, peccatum est.
23. Peccatum actuale aliud est regnans (mortale vulgo vocant) aliud non regnans: vulgo veniale.
24. Regnans est in quo regnat caro: ac proinde excutitur fides & gratia Sp. Sancti.
25. Non regnans, in quo caro tandem dominatur ac vincitur à Spiritu: ac proinde ex Dei gratia propter Christum veniam illi datur, nec excutit fidem aut Spiritus sancti gratiam.
26. Insigne est peccatum in Spiritum Sanctū, quod etiam dicitur peccatum ad mortem ; quod est agnitiæ & in conscientia approbatæ veritatis Evangelicæ, destinato cōsilio facta libera abnegatio, cum pertinaci impugnatione, & blasphemia conjuncta.
27. Proinde dicitur irremissibile.

DISPUTATIO XI.

DE LEGE DEI.

THEISIS I.

PECCATUM NŌ POTESТИ INTELLIGI NI SI EX LEGE.
Et lex debet præcedere Evangelij, tūm
in or-

in ordine docendi, tūm in seriis exercitiis
pietatis.

2. Monachi transformārunt doctrinam
Evangelii in legem : Anabaptistæ finxerunt
Patriarchas de *Evangelio* nihil credidisse :
Antinomi contenderunt doctrinam Decalo-
gi, sub *Novo Testamento* nullum debere
habere locum: *Libertini* finxerunt, creden-
tes non debere ex Decalogo discere, in qui-
bus bonis operibus sit ambulandum : sed
prout cuique *Spiritus* (quem sibi fingebar)
suggereret.

3. Distinguendæ igitur sunt significationes
vocabuli *Legis*. Usurpatur 1. pro vi, impetu,
seu efficacia movente & impellente. 2. pro
universa doctrina divinitus patefacta. 3. pro
libris omnibus Veteris Testamenti : vel pro
libris Mosaicis: vel pro libris illis Mosis, in
quibus lex descripta est. 4. Pro forma politiæ
Mosaicæ, & constitutione sacerdotii Leviti-
ci: item pro legibus ceremonialibus : & pro
judicialibus. 5. Pro doctrina Decalogi, quan-
do opponitur Evangelio seu fidei. 6. Quando
opponitur gratiæ, significat rigorem legis :
qui in tribus consistit, 1. Exigit omnibus mo-
dis perfectissimam obedientiam. 2. Nulli
promittit vitam, nisi sub conditione perfe-
ctissimæ impletionis. 3. Omnes subjicit da-
mnationi, in quibus aliquid vitii potest accu-
sare, sine *ἐπιθετίᾳ*.

4. In

4. In collatione legis & Evangelii, in doctrina de justificatione, D. Paulus tribuit legi quasi ignominiosas appellationes. Quando verò per se, ut doctrina à Deo promulgata consideratur, amplissimas habet appellations.

5. Quæ variæ occurunt in lingua Hebræa, Græca & latina.

6. Lex generatim dicta est doctrina divinitus tradita, continens regulam eorum, quæ Deus fieri voluit in suo populo; propositis præmiis obedientiæ & pœnis inobedientiæ, iusq; temporalibus simul & æternis.

7. Lex divina est moralis, ceremonialis & forensis. Illa perpetua est; hæc certi temporis.

8. Lex moralis est Decalogus, obligans omnes omnino homines, vel ad perfectissimam obedientiam, vel ad pœnam.

9. Damnantur Manichæi; qui blasphemabant doctrinam legis esse à Deo malo, hoc est à Diabolo.

10. Et Pharisæi, quos sequuntur Papistæ, dicentes legis impletionem esse facile, Quædam mandata esse magna, quædam minima; Quædam esse præcepta, quædam consilia.

11. Nam Nemo in hac vita legi Dei perfecta obedientiâ potest satisfacere. 1. Quia lex est spiritualis, nos autem sumus carnales. Rom. 7. vers. 21. 2. Quia venit filius Dei, ut legitim

gem impleret. Gal. 3. v. 21. cap. 4. v. 4. Rom. 8. v. 3.

Matt. 5. v. 17.

12. Regula & mensura obedientiae in præceptis affirmativis est; Diliges ex toto corde; In negativis; non concupiscas.

13. Usus huius doctrinæ est, 1. ut monstratur, ubi quærenda sit vera & perfecta impleatio legis. 2. Ut lex sit regula bonorum operū in renatis. 3. Ne incidamus in Pharisaismū, excludenda est omnis gloriatio de operibus.

4. Ut sciamus, quomodo & quare Deo placeat inchoata piorum obedientia.

14. In dictis scripturæ observetur hoc discrimen. 1. Quædam mandata exigunt perfectionem. 2. Quædam commemorant finem, ad quem contendendum est. 3. Quædam loquuntur de beneficiis spiritualibus inchoatis. 4. Quædam de consummatis, quæ erunt in vita æterna.

15. Vocantur quidam perfecti, integri, immaculati, irreprehensibiles propter bonam conscientiam; in quibus remittitur, quicquid adhæret imperfectionis.

16. Toto corde diligere Deum dicitur, qui sine hypocrisi & simulatione diligit.

17. Leges ceremoniales sunt variæ; quæ fuerunt umbræ futurorum bonorum, ad Col. 2. v. 17. Heb. 10. v. 1.

18. Leges forenses accommodatae sunt ad Rem publicam Judæorum; in quibus, quod mora-

morale est, potest etiam accommodari nostro foro, non quia Mosaicum est, sed quia naturale. Nulla verò necessitas cogit revocare in usum Mosaicas leges.

19. De abrogatione legis Mosaicæ distinet loquendum est. Ceremoniales leges planè sunt abolitæ: quæ finem suum sunt afferctæ in Christo. *Daniel 9. vers. ult. Ierem 31. vers. 31. 32. Act. 15 v. 6. Ephes. 2. v. 14. 15. Matth. 11. vers. 13. Heb. 8. v. 13.*

20. Itemq; judiciales. *Genes. 49. vers. 10. Col. 3. vers. 11. 1. Petr. 2. v. 13.* Vide etiam *Act. 6. v. 10.* Ut evidenter ostendit destructio templi & Politia Judaicæ. *Os. 3. v. 4.*

21. Quæ Politia instituta fuerat. 1. Ut esset officina patefactionum divinarum. 2. ut esset Academia, hoc est, certa sedes doctrinæ à Deo patefactæ. 3. Et Bibliotheca librorum Propheticorum. 4. Ut esset certus locus, & certa stirps, in qua nasceretur, doceret, ederet miracula, offerret sacrificium, & resuscitaretur Messias.

22. Quos fines adepta, cessat; sed tamen primis aliquot annis propter imbecilles, Apostoli aliquot ceremonialia observarunt, *Act. 16. vers. 3. c. 21. v. 26. 1. Cor. 9. v. 20.* Quamprimum verò Judæi assuerunt opinionem necessitatis & salutis, ostensa fuit abrogatio, *Gal. 2. v. 11. c. 5. v. 4.*

23. Lex verò moralis abrogata est. i. Quoad justi-

justificationem; Gal. 3. v. 21. 2. Quoad maledictionem Gal. 3. vers. 13. 3. Quoad rigorem exactio[n]is, Gal. 5. v. 18. Rom. 8. v. 1. 4.

24. Sed quod attinet ad doctrinam & obedientiam, lex moralis non est abrogata, sed æterna & immutabilis.

DISPUTATIO XII.
DE DIVISIONE LEGIS.
THESIS I.

LEx moralis est lex æterna.

L2. Quam Deus subinde clarius hominibus revelavit:

3. Ante diluvium distinctis vicibus, Gen. i.

4. 2. 4. 6. Vide etiam Matth. 19. Gen. 3. 4. 6. 8.

4. Post diluvium etiam sæpè repetivit, sed per partes: donec Anno Mundi 2454. in monte Sina solenniter per Mosen totum Decalogum promulgaret.

5. Idq; propter has causas. 1. ut esset manifestum testimonium de notitiis legis naturalibus. 2. ut quæ per peccatum extincta erant in lege naturali, sua voce iterum patefaceret, & obscura rectius explicaret. 3. ut interposita divina autoritate, diligentior haberetur ratio testimonii conscientiæ. 4. Ut nos adduceret in veram agnitionem nostræ miseriæ, ut ægrori suspireremus ad redemptorem & liberatorem. 5. Ut esset medium seu instrumentum, per quod Spiritus sanctus arguat mundum

E

dum

dum de peccato, & pœnitentiam operetur,
& præparet nos, ut sermo Christi in nobis
locum habeat. Ioh. 8. v. 43. Ut tanquam sub
Pædagogo nos in timore Dei contineat. Gal.
3. v. 24.

6. Promulgatus est Decalogus peculiari modo. 1. Præcessere multa signa. 2. In ipsa promulgatione edita sunt miracula, Exod. 19. 20. Heb. 12. 3. Et miracula multa sunt sequuta.

7. Ita intelligendus est decalogus peculiari modo, sicut explicatio ejus in scriptis Propheticis & Apostolicis tradita est.

8. Quare 1. Affirmationi præceptorum simul est addenda negatio contraria: Et negationi affirmatio. 2. Comprehendantur simul interiora & exteriora tūm peccata, tūm bona opera. 3. Ostendendum etiam est malum, quod renatis, cum volunt facere bonum, adhæret. 4. Magnitudo peccati agnoscenda est, quanta sit abominatio peccatum coram iudicio Dei. 5. In singulis præceptis addendæ sunt comminationes inobedientibus, tum generales, tūm speciales pœnarum tūm corporalium, tūm spiritualium: itemq; promissiones præmiorum, obedientibus.

9. Promissiones legales requirunt conditionem perfectæ impletionis: quæ est in hac vita impossibilis: Comminationes verò legales de morte æterna, manent super incredulos,

los, adeò ut etiam quando ex operibus legis sunt, sub maledicto sint, Gal. 3. v. 10. credentibus autem sunt abolitæ, Gal. 3. v. 13.

10. Promissionum & comminationum externarum sive corporalium interpretatio est sumenda ex Evangelio. Differuntur pœnæ. 1. Quia bonitas Dei dicit homines ad pœnitentiam. 2. quia impii saginantur ad diem occisionis. Piis pœnæ mitigantur: non autem prorsus tolluntur, ut sint commonefactiones peccati inhabitantis in carne creditum. Ieremi. 30.

11. Comminationes legis sunt intelligendæ cum exceptione pœnitentiæ & conversionis: qua pœnæ æternæ tolluntur, temporales mitigantur.

12. Promissiones legales semper intelligendæ sunt cum exceptione crucis & castigationis.

13. Præcipuæ pœnæ impiorum, & præcipua præmia renatorum differuntur in futuram vitam.

14. Ut sit certa methodus explicationis; primò constituendus est certus aliquis & generalis finis cujuslibet præcepti. 1. Tim. 1. vers. 5. Finis præcepti est charitas, &c. Deinde vocabula sunt diligenter enarranda. Ubi notandum, quædam peccata & bona opera spargi per plura præcepta. Et observandum discrimen inter peccata regnantia (quæ &

mortalia) & non regnantia, quæ dicuntur venialia.

15. In Decalogo diligenter discernenda sunt illa, quæ ad omnes homines pertinent, & quæ tantum populum Israel, stante illa politia, obligarunt.

16. Quare: Quicquid 1. consentit cum notitiis naturalibus. 2. Et à Mose & Prophetis ostenditur pertinere ad omnes gentes. 3. Et in Novo Testamento repetitur & præcipitur: Illud obligat omnes homines, & est purum morale; secus quod contrà.

17. Ex Cinglianis quidam. vociferantur, nos mutilare & castrare Decalogum in usitatis libellis Catecheseo. Sed Divus Paulus suo exemplo ostendit, apud Christianos in Novo Testamento non debere planè eandem formam esse Decalogi, qualis Judæis tradita fuit: sed separanda esse involucra Mosaica, quia retinemus doctrinam Decalogi in Novo Testamento, non propter Mosen, sed propter causas supra recitatas. Vide Eph. 6. v. 3.

17. Sic igitur recitari debet primum præceptum in Novo Testamento. *Ego sum a Dominus Deus tuus: Non habebis Deos alienos cor em me: non adorabis, nec coles ullam similitudin m aut imaginem.*

19. Appendix de non faciendis imaginibus ad solos Judæos pertinet, neq; est moralis: 1. Quia non extat repetita in scriptis Apostoli.

stolicis: 2. Quia expressè apostolus: Idolum, inquit, nihil est. 1. Cor. 8. v. 4. hoc est, est res indifferens: sicut & Idolothyra, quæ in principio lege charitatis ab Apostolis prohibita fuerunt. Act 15. v. 29. Apoc 2 v. 20. Paulus ex lege fidei libera permittit, 1. Cor. 8.

20. Qui peculiare præceptum, idq; ordine secundum, de imaginibus nō faciendis, nec adorandis faciunt, eos hoc syllogismo refuto; Quicquid est Deus alienus, illud prohibetur primo præcepto, his verbis; Non habebis Deos alienos coram me. Omnis imago, vel omne sculptile, quod adoratur, est Deus alienus. Ergo Omnis imago, vel omne sculptile, quod adoratur, prohibetur primo præcepto. Propositio patet per se. Assumptio probatur testimonio Prophetarum, qui idololatriam refutant ex primo præcepto, & eam opponunt illi, & expressè vocant Deos alienos. Vid. Gen. 31. v. 30. c. 35. v. 2. 4. Et ventus vocatur Deus Phil. 3. v. 9. & avarus vocatur Idololatra. Eph. 5. v. 5. Col. 3. v. 5.

21. Etiam illa appendix primi præcepti: *Qui eduxi te ex Aegypto; ad solos Judæos pertinet;* Estque descriptio Dei à singulari beneficio Iudæis præstito. Non igitur reperitur in Novo Testamento.

22. Sic in tertio præcepro ceremoniale est, quod dicitur de die septimo. Ad nos igitur nihil attinet.

E 3

23. In

23. In quarto præcepto fit mentio *terre Chanaan*: in qua cum nos non habitemus, D. Paulus resecuit illam appendicem, *Eph. 6.v.3.*

24. In nono & decimo præcepto multa sunt ceremonialia & involucra Mosaica, de possessione honorum, quæ omnia D. Paulus recidit *Rom. 7.v.7.c.13.v.9.*

25. In Decalogo præcepta sunt decem: inscripta duabus tabellis. Quas Philo & Iosephus secant per medium, ut singulis quina tribuant. Quæ sententia improbat, argumento ex *Eph. 6.v.3.*

26. Chaldæus interpres, Josephus, Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, & Ambrosius, in prima tabula quatuor, in secunda sex ponunt: Augustinus verò & alii appendicem primi præcepti connumerantes primo præcepto, dividunt primam tabulam in tria, secundam in septem præcepta. Et hæc numerandi ratio obtinuit in Latina & Germanica Ecclesia.

27. Continet prima tabula ea, quæ immediate pertinent ad cultum Dei: secunda, quæ præcipiunt dilectionem proximi.

28. Vbi notandæ regulæ. 1. Obedientia primæ tabulæ derogat secundæ. 2. Mandatum de dilectione proximi simile est primo.

29. Phariseis opposuit Christus has regulas.

1. Obedientia secundæ tabulæ est necessaria, sicut primæ. 2. Opera secundæ tabulæ etiam fiunt

fiunt cultus Dei, si præstentur propter mandatum Dei in fide. 3. Exterior cultus primæ tabulæ, nisi annexam habeat obedientiam erga secundam, non placet Deo. 4. Exterior cultus Dei, quando fit cum violatione dilectionis proximi, ubi secunda tabula nec impedit, nec pugnat contra primam, non accessatur.

30. Utile est & necessarium in singulis preceptis ostendere, quomodo & quatenus etiam renatis in hac vita impossibilis sit perfecta impletio.

31. Cogitandum quoq; est, quo modo ad verum usum singula præcepta sint transferenda.

32. Ubi notanda συνεργία: lectio, meditatio, oratio, tentatio.

33. Singulis diebus seria meditatione accendum est ad speculum Decalogi: ut peccata fugiamus, infirmitates nostras agnoscamus, Dei auxilium invocemus, & agamus Deo debitā gratias pro præstitis beneficiis.

*DISPUTATIO XIII.
DE PRÆCEPTIS DECALOGI.*

THEISIS I.

IN primo præcepto hæ virtutes commendantur: agnitus Dei, timor Dei, confidere in Deum. Item, patientia & humilitas. Damnantur Dei ignorantia, ωλυθεία, errores in doctrina.

ctrina de Deo, Idololatria, Epicureismus, securitas, inobedientia, desperatio, hypocrisis, superbia & murmuratio,

2. In secundo virtutes proponuntur: Reverentia divini nominis, invocatio, gratiarum actio: vera prædicatio, confessio, celebratio, testificatio divini nominis in juramento legitimo, & fides jurisjurandi. Peccata: Leviter & irreverenter sentire de Dei nomine, non usurpare nomen Dei, omittere invocationem & gratiarum actionem, falsam doctrinam spargere, non confiteri veram doctrinam. Epicuræi sermones vel jocosæ & ridiculæ usurpationes verborū scripturæ: exorcismi, execrations, blasphemiae, maledicta desperantium, scandalum alæ vitæ, temeraria vota.

Quæstio de juramentis, & eorum speciebus.

De magia, incantatione & superstitione vide auctorem ipsum.

3. In tertio præcepto ostendendū est discrimen inter sabbathum Iudaicum & Christianum.

4. Quartum præceptum comprehendit societatem politicam & Oeconomicā. Nomen patris accipitur synecdochicè, vel generalissimè. Hic de officijs parentum & liberorum: magistratum & subditorum: dominorum & servorum: Præceptorum & discipulorum, &c.

5. Quin-

5. *Quintum præceptum privatis personis proponitur. Ubi nota, non esse manui dictum; Non occides; sed toti homini. Quatuor sunt species homicidii. 1. Occisio, quæ fit manu, vel armis. 2. Ira. 3. Gestibus inimicis. 4. Verbis sive lingua. Est tamen etiam iusta ira. Autophobia damnanda est.*

6. *Sextum præceptum tuetur conjugium, & damnat omnes commixtiones extra illud, & flamas libidinum. Quare fornicatio, scortatio, stuprum, raptus, adulterium damnantur. Adulterium est theri conjugalis violatio; simplex, personæ solutæ cum alterius coniuge; duplicata, conjugis cum alterius coniuge. Prohibentur etiam obscenæ sermones & gestus, concupiscentiæ oculorum, omnes illecebræ & occasions, seu incitamenta ad immundiciem; intemperantia, luxus, &c. Hic de officiis maritorum & uxorum; & totum argumentum de nuptiis.*

7. *Septimum præceptum confirmat dominia, & possessiones bonorum; loquitur de justitia, liberalitate, beneficentia, &c. Quæstio. An fures suspendendi? Affirmatur.*

8. *Octavum præceptum confirmat judicia & actiones forenses; damnat quælibet mendacia; perfidiam in dandis consiliis, violationem promissorum in pactis, depravationes artium & doctrinarum; susurriones, detractores, convitiatores, maledicos, criminatores,*

deceptores, litigatores, jactabundos, adulatores, derisores damnat.

Quæstio de mendacio officioso & jocoso.

9. Nonum præceptum & decimum prohibent concupiscentiam, tum actualem, tum habitualem, etiamsi consensus non accedat. Habet enim concupiscentia suos gradus, *Fac. i.*

10. Increduli legem observare non possunt, tametsi possunt externam disciplinam præstatere: quia scriptura appellat justitiam quandam carnis. *Heb. 9.v.10.* A renatis verò lex dicitur impleri duobus modis 1. Fide & imputatione. 2. Inchoatione seu nova obedientia.

11. Utilis est collatio Decalogi & legis naturæ: culis etiam duæ partes ostenduntur: Prior est, esse Deum, qui sit mens æterna, omnipotens, invisibilis, creatrix & sustentatrix mundi, *Rom. i.* Posterior: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

12. Uſus legis triplex est. 1. *Politicus*, de externa disciplina, qua coercendi sunt non renati, ne externa delicta committant. 2. *Theologicus in justificandis*, ut ostendat & arguat peccata, & terreat secura corda, & efficiat veram contritionem. 3. *Theologicus in justificatis* seu renatis: ut ostendat, qui cultus, quæ opera Deo placeant, & simul ostendat imperfectionem & immundiciem bonis operibus adhaerentem, & arguat & coercent et vetustatem, & exercitet ad alacriorem obedientiam.

13. Mc-

13. Meritò igitur damnantur Antinomi.
14. Distinguunt Papistæ inter præcepta & consilia.
15. Consilia vocant persuasiones melioris boni, superadditas præceptis, ut per illas expeditius homo possit consequi salutem.
16. Quorum alii duodecim, alii plura numerant.
17. Consilia substantialia perfectionis dicunt esse de paupertate, castitate & obedientia.
18. Tres consiliorum ordines constituunt.
1. Ex Scripturis. 2. Ex traditionibus Ecclesiasticis. 3. Ex bona intentione.
19. Quæ tota doctrina destruitur auctoritate scripturæ sacræ, & varias parit corruptelas. 1. Homines observatione legis posse mereri vitam æternam. 2. Posse legem implere. 3. imò aliquid supererogare. 4. merita superflua aliis applicare. 5. Fieri perfectos. 6. Consilia esse supra præcepta. 7. Nō necessariò ab hominibus observari. 8. reddere homines planè perfectos. 9. officina consiliorum est fabricatrix satisfactiōnum.
20. Argumenta adversariorum in ipsa ~~scripturā~~ producentur.

Diss.

DISPUTATIO XIV.

DE VINDICTA, PAUPER-

tate & Castitate.

THEISIS I.

Nuper de consiliis in genere disputatum
est, nunc de vindicta, paupertate & ca-
stitate, in specie dicemus.

2. *Vindicta autem est publica aut privata. Rom. 12 v. 13 Deut. 19 v. 19. 21. Levit. 19 v. 18.*

3. *Publica est vindicta Dei, quam mediante
magistratu exercet secundum normam le-
gum, ad gloriam suam, 1. Pet. 2 v. 13. & seqq. Rō.
13 v. 4. Errarunt igitur Manichæi & Anaba-
ptistæ magistratum damnantes.*

4. *Hanc verò vindictam exercet, vel in per-
sonas singulas, vel adversus totam gentem.*

5. *Adversus totam gentem suscipiuntur
bella: ad quæ requiruntur jurisdictio indi-
centis; offensio patientis, & intentio finis
convenientis.*

6. *Modus generalis talis. 1. Incipiendum ab
oratione, 2. Absit superbia. 3. Tollantur no-
toria flagitia. 4. Animus sit rectus. 5. Offe-
rat primò pacem. 6. Absit sævitia non ne-
cessaria. 7. Non militet propter prædam. 8.
Non quibusvis imponatur hoc onus mili-
tia. 9. Fortiter res geratur, etiam artibus
bellicis & insidiis: non tamen per venena.
10. Gratiæ agantur Deo: Deut. 20.*

7. Quia

7. Quia autem Magistratus sine subditis bellare non potest, his etiam bellum gerere conceditur, Exod. 32. vers. 27. Matth. 22. vers. 21. Nec peccatur, quando periti ad prælia offerunt se alieno magistratui : quibus & stipendia petere licet, Luc. 3. v. 14.

8. Pertinent etiam ad vindictam publicam actiones forenses , quibus utendum animo recto, qui laudem Deo vindici mediante magistratu tribuit, in iis omnibus, in quibus Dei minister est nobis in bonum: & defensio domus, & proprii corporis in violentia subita & manifesta.

9. *Private* seu prohibita est interior vel exterior.

10. *Interior*, quando animus cupiditate vindictæ ardens, cogitat malum proximo, Matt. 5. v. 40. Luc. 6. v. 29. 30.

11. *Exterior*, quando publica vindicta privata contumacia perturbatur.

12. Omnis igitur qui suadet inferiori magistratui bellum adversus superiorem, vel propter religionem, vel propter res politicas, est tuba seditionis. Non est enim bellum, sed seditio.

13. Et Papa quando sub magistratu esse recusat, declarat se filium perditionis. Hactenus de vindicta.

14. *Paupertas duplex est, corporalis & spiritualis.*

15. Cor

15. *Corporalis* est indigentia rerum exteriorum, quæ ad necessitatem & commoditatem huius vitæ requiruntur.

16. Hæc quatuor modis commendatur in scripturis. 1. Quando quis ex egenis nascitur parentibus. 2. Quando morbo aut alia aliqua ratione impeditur, quò minus victum sibi necessarium quære rete possit. 3. Quando quis diligenter facit officium, & non accedit benedictio Dei, *Proverb. 10. v. 22. Psalm. 128. vers. 4.* 4. Quando Deus tibi res tuas aufert vel incendio, vel direptione hostili, vel persecutione: vel jubet eas deserere personali vocatione, aut alio aliquo casu.

17. Errant igitur Apostolici, Manichæi, & monachi, deserentes facultates. Quia, 1. depravant justitiam fidei propter opinionem meriti. 2. peccant contra septimum præceptum, quia furantur panem pauperibus, *Syr. 34. v. 25. 3. Affectant pœnam pro virtute, Prov. 30. v. 8. & c. 10. v. 22. 4. Rejiciunt benedictionem Dei. Psal. 109. v. 17.*

18. Hæc autem paupertas multis est occasio scelerum & vitiorum, nisi accedat paupertas spiritualis, quæ est rectitudo animi, ad ferendam paupertatem corporalem.

19. *Communio rerum* consistit vel in Eleemosynis, vel contractibus, vel mutuo.

20. Errant igitur Anabaptistæ, communione definientes abdicationem propriorum.

rum bonorum sive facultatum : quæ opinio pugnat cum præcepto septimo, & vetam communionem abolet, & contradicit scripturæ. *1. Tim. 3. v. 4.* & damnat pios patres.

21. *Eleemosyna* est donum gratuitum, quando e gentium in opia sublevatur rebus, quæ ad sustentationem huius vitæ pertinent, ex charitate Dei & communications calamitatis proximi.

22. Eleemosynam dare verè pauperibus tenentur omnes, qui possident substantiam huius mundi. *1. Joh. 3. v. 17.*

23. Idq; vel de fructibus superfluis, *2. Cor. 8. v. 14.* vel de ipsa bonorum substantia. *Luc. 12. vers. 33.*

24. *Contractibus* in legibus politicis descriptis uti Christiano licet. *Prov. 31. vers. 16. 18. 24.* Item c. *16. v. 11.* Nam Evangelium non abolet Politias.

25. *Mutuum* erit gratuitum. *Vsura* enim est actio per se, & suo genere mala secundum divinam scripturā. *Psal. 15. Luc. 6. v. 35.* Quæ in Republica Christiana toleratur, sed à verè piis non approbatur.

26. *Castitas* primò in eo consistit, ut videntur omnes libidines, pollutiones, & commixtiones, extra conjugium, in verbo Dei prohibita.

27. Errarunt igitur Ethnici, fornicationem simplicem flagitium esse negantes, item gentes

tes

tes jam conversæ scortationem tanquam rem adiaphoram exercentes, ut & Nicolaitæ, Valentiniiani, Carpocratiani, Gnosti & Anabaptistæ, non licitam tantum promiscuam libidinum confusione, sed etiam bonam esse, contra manifesta scripture dicta disputantes.

28. Secundò est etiam castitas Deo placens in consuetudine conjugali, propter ordinem Dei. Tribuit enim scriptura conjugio ἀγνείαν συν sanctimoniam. i. Thess. 4. v. 4. i. Tim. 2. vers. 15. i. Cor. 7. v. 14 ἀγνείαν, castitatem. i. Pet. 3. v. 2. i. Tim. 2. v. 15. σωφροσύνην continentiam Hebr. 13. vers. 4. & appellat illud honorabile & impollutum cubile, & conjunctionem divinam. Matt. 19. v. 6. Affirmatq; nubere prohibere esse doctrinam dæmoniorum. i. Tim. 4. v. 1. 3. &c.

29. Damnanda igitur est blasphemia Marcionitarum, Encratitarum & Madichæorum, qui opus generationis malum & Diabolicum esse docuerunt, & Patrum quorundam, inter quos est Tertullianus & Hieronymus, qui approbatâ continentia vitæ cœlibis contumeliosè conjugium suggillarunt, sicut etiam Pontificiorum, qui cœlibatum cum contumelia & ignominia conjugii laudant & suscipiunt.

30. Tertiò in illis, qui donum habent continentiae, castitas est puritas vitæ cœlibis, qua abstinent non tantum a prohibitis, sed etiam à legitimis commixtionibus. Utrumq; enim genus

genus, & conjugium, & puritas vitæ cœlibis
Deo probatur.

31. Commendat autem Sp. S. cœlibatum in personis idoneis, eūq; conjugio præfert, propter utiles fines illos, quos Paulus Corinthiis suis exponit, qui sunt. 1. Præsens necessitas, principaliter ob pericula persecutionum propter Evangelium. 2. Ut quis possit esse æmēpiuvꝝ, hoc est, cavere molestias illas & difficultates, quæ in ipso conjugio objiciuntur, & multis sunt occasio ruinæ. 4. Quia ò ἄγανꝝ curat (expeditius) ea, quæ sunt Domini: ad quævis enim pietatis exercitia expeditior est. Hos fines omnes ferè Christus uno verbo exponit, dicens: Quidam se castrant propter regnum cœlorum, *Matth. 19. v. 12.*

32. Idonei ad cœlibatū sunt non omnes promiscuè homines, sed illi tantū, quibus extraordinarium illud donū continentia datū est.

33. Diligens etiam, gravis, & matura adhibenda est deliberatio, ne temerè aut leviter aliquid constituatur in suscipiendo cœlibatu: habenda etiam τὸς ἀκμὴς & ætatis ratio, ac in primis cavendum, ne cœlibatus vel suscipiens vel suscepimus cuiquam tanquam laqueus injiciatur, quo ita constrictus teneatur, ut etiam postea gravissimis Satanæ tentationibus propter incontinentiam, atque adeò perditioni & corporis & animæ expositus sit; ut nō possit inde extricari & liberari.

34. Ex his patet, impinm & blasphemum esse dogma Pontificiorum de cælibatu. Nam 1. nolunt ordinis Ecclesiastico honesti conjugii vincula permittere 2. Imponunt cælibatum propter opes Ecclesiæ augendas 3. Fingunt cælibatum esse satisfactionem, promerentē plenariam remissionem omnium peccatorum, & vitam æternam 4. Tradunt se per cælibatum plus erogare, quam perfecta legis obedientia requirat, & propter hanc persuasionem sua merita & opera supererogationis aliis vendunt, communicant, & applicant.

35. 5. Per vota perpetui cælibatus ex consilio Evangelico faciunt preceptum rigidissimum. 6. Fingunt donum continentia esse omnibus commune, modò quis velit, petat & annitatur. 7. Docent illos qui voverunt cælibatum, potius debere quasvis libidines exercere, quam legitimum matrimonium contrahere. 8. Afferunt opera, quæ in religione monastica sunt etiam minima, præstantiora esse coram Deo maximis operibus, vel primæ vel secundæ tabulæ, quæ à conjugatis etiam in fide sunt.

36. Argumenta contraria dissolvemus in ipsa oratione.

COROLLARIA.

1. Mutuum mendico & diviti nemo dare tenetur.
2. Stipendia quæ docernuntur Ecclesiæ mini-

ministris, non sunt eleemosynæ, sed exsoluto debiti.

3. Digamia, quam vocant, hoc est, nuptiarum iteratio, in sacris literis non est prohibita, idcirco licita.

4. Etiam ministris Ecclesiæ licet contrahere matrimonia.

*DISPUTATIO XV.
DE JUSTIFICATIONE.
THESIS I.*

Ecclæsia discernit justos ab injustis, non lege operum, sed lege fidei, inquit Augustinus.

2. Doctrina enim de Justificatione hominis peccatoris coram Deo est Ecclesiæ propria: & est arx totius Christianismi.

3. Justitia Dei sine lege in Evāglio revelatur.

4. Evangelium est dīvinus nuncius ad omnes homines, de remissione peccatorum verā fide in Christum impetranda.

5. Quod est diligenter & exquisitè distinguendum à lege.

6. Quando Evangelium dicitur prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum: accipitur in lata significatione pro summa totius doctrinæ Christianæ

7. Alia est justitia legis, alia Evangelii: respectu autem Christi est eadem. Quod enim lex flagitat & requirit, hoc Christus præstutit & exhibet.

8. *Vnum est Evangelium, quo omnes sancti, o-*
mni. temporibus, ab initio mundi salvati sunt.
9. *Maria fuere certamina de justificatione*
omnibus temporibus: de quibus vide ipsum
auctorem.
10. *Studium conciliationis doctrinæ lega-*
lis & philosophicæ cum Evangelio, est fons
& origo omnium corruptelarum.
11. *Apud patres extant quædam incommo-*
dæ locutiones, quas oportet admodum dex-
trè explicare.
12. *Removendæ sunt alienæ quæstiones,*
& status legitimè formandus: nimirum. 1. de
meritoria causa, seu satisfactione. 2. de or-
gano sive medio, quo applicanda est.
13. *Justificare hīc est verbum judiciale, &*
significat idem, quod à peccatis absolvere,
cui opponitur condemnare.
14. *Iustitia Dei notat justitiam, quæ coram*
Deo acceptatur ad vitam æternam: & hæc est
obedientia mediatoris.
15. *Fides est unicum medium & organon,*
per quod justitiam Christi apprehendimus,
recipimus & applicamus.
16. *Fides justificans est ex agnita divini ver-*
bì veritate, per Sp. sanctum, divinæ gratiæ
seu misericordiæ per Christum redempto-
rem, in promissione Evangelica fiducialis
apprehensio ad salutem æternam.
17. *Alia dicuntur de fide respectu notitiae,*
alia respectu fiduciae.

18 No-

18. Notitia est in mente ; fiducia in voluntate.
 19. Damnabilis est dubitatio Papistica.
 20. De reliquis terminis in hoc argumendo usitatis videbimus disputatione proxima.

DISPUTATIO XVI.

DE JUSTIFICATIONE.

THESES XXI.

Gratia in hoc articulo apud D. Paulum
non significat naturæ bonum, hoc est,
dona naturæ humanæ in generatione colla-
ta : ut finxit Pelagius.

22. Neque significat gratiam gratum facientem, sive primam gratiam vel infusum habitum, ut docent Scholastici.

23. Neque notat gratiam Dei, qua velit nostram propriam obedientiam erga divinam legem sic acceptare, ut propter illam nobis det vitam æternam, sicut lesuitæ Colonienses affirmant.

24. Sed significat gratuitam Dei benevolentiam, acceptantem credentes propter Christum ad vitam æternam.

25. Particula gratis. 1. opponitur solutioni pretii. 2. significat sine justa causa, temere, ex levitate vel petulantia. 3. opponitur merito, sive ad bonum sive ad malum.

26. D. Paulus in hoc argumento ea utitur, ut ostendat in nobis nihil esse, propter quod

F 3 justice-

justificemur, sed esse in nobis, propter quod
damnemur: ex mera autem gratia Deum
nos justificare.

27. *Imputatio non significat dignationem*
Dei, *qua fidem in hominibus inventam, di-*
gnam ducat, cui donetur & conferatur justi-
tia inhærens, per quam salventur,

28. *Alia est imputatio operum secundum de-*
bitum; quæ habet fundamentum in ope-
rante. *Alia est fidei secundum gratiam, quæ*
fundatur in misericordia Dei justificantis
impium.

29. *Et hæc est relatio mentis & voluntatis*
divine, quæ ex gratuita misericordia propter
Christum credentibus peccata nō imputat,
sed illis iustitiam imputat, id est, coram Deo
habentur in judicio eius, ac si perfectam ha-
berent iustitiam inhærentem, & ideo tan-
quam justis datur eis salus & vita æterna.

30. *Opera legis significant omnia omnino*
opera, quæ in divina lege præcepta sunt: five
moralis, sive ceremonialis, sive forensi.

31. *Exclusiva (sola fide justificamur) constan-*
ter retinenda & defendenda est.

32. *Causæ igitur justificationis sunt: Gratia*
Dei: Christi meritum, hoc est, tota obediens-
tia, activa simul & passiva, quā vocant: Fides.

33. *Forma justificationis est: applicatio*
iustitiae Christi, quæ sit fide: sive imputatio
fidei, sive imputatio iustitiae per fidem.

Dispu-

DISPUTATIO XVII.
DE BONIS OPERIBUS.

THESIS I.

Cum per bona opera vera fides & viva cognoscatur, & discernatur ab hypocrisi & vana fidei simulatione, teste Apostolo, & fides sine operibus mortua sit, *Fai. 2.v.17. & ult.* Post doctrinam de justificatione recte sequitur locus de bonis operibus.

2. Quem ordinem secuti, de loco hoc ex uno Dei verbo quæstiones aliquot proponemus, præmissa brevi vocabulorum notatione.

3. Principio igitur tenendum est, appellationem bonorum operum non uno modo accipi. Interdum enim usurpatur pro certa aliqua specie, *i. Timoth. 2.v.10. 2. Thes. 2.v.17. Heb. 10.v.24.* Interdum vero appellatio est generalis, complectens totam doctrinam huius loci, *Tit. 2.v.14. 3.v.1. Eph. 2.v.10.*

4. Et synonyma ferè sunt : Bona opera, *Matth. 5.vers.16. Actor. 9.vers.36. 2. Corinth. 9.vers.8. Col. 1.vers.10.* Sanctificatio, *Rom. 5.vers.15.* Renovatio mentis, *Rom. 6.vers.4.* Justitia bona conscientiae, *Roman. 9.vers.1. Heb. 11 vers. 39.* Sacrificia, *Pet. 2.vers.5..*

5. Hæc de vocabulis: sequitur quæstio prima: sintne bona opera facienda?

6. Affirmant omnes vere Christiani; cum

F 4

Deus

Deus illa seriò ab omnibus requirat, Matth. 3.
vers. 10. 7. v. 8. Rom. 6. v. 13 & severè puniat, si o-
mittantur, Rom. 8. vers. 13. 1. Corinth. 6. v. 10 Galat.
5. v. 21. Adde, quod vera & viva fides non sit,
sed mortua, quæ non est efficax per charita-
tem, Gal. 5. v. 6. Iac. 2. v. 17.

7. Mera igitur calumnia est Pontificiorum
vociferantium contemni à nobis, adeoq; et-
iam prohiberi & damnari studium bonorum
operum.

8. Secunda quæstio est, *qua* videlicet *opera*
facienda *sint?* R₂. *facienda* sunt omnia ea, quæ
in lege divina mandata sunt, quorum sum-
ma comprehensa est in Decalogo.

9. Mandata enim sua Deus proposuit nor-
mam bonorum operum, adeò perfectam &
accuratam, ut nihil velit addi aut detrahi,
Deut. 12. vers. 32. Ezech. 20. v. 19 Num. 15. v. 39. Psalm.
119. Deut. 4. vers. 2. 12. vers. 8. 28. vers. 13. 14. Matth. 5.
vers. 9.

10. Damnantur ergo omnes cultus elec-
tii, ἐνελονθρεια, & quicquid non habet
expressum verbum Dei. Col. 2. v. 14.

11. Et humana intentio, quacunque specie
pingatur, si destituitur verbo Dei, est idolum.

12. Quicquid enim non fit secundum ver-
bum Dei, & ex eo, illud ex fidè non est, &
quia non ex fide, ideo, teste Apostolo, pecca-
tum est; Quia verbum & fides correlata sunt.

13. Tertia quæstio est, *quomodo fieri possint*
bona

bona opera? Rx. hæc nullis legibus, nullis animæ viribus, sed sola Sp. sancti renovatione & operatione in persona reconciliata efficiuntur.

14. Quando enim lex sola agit cum voluntate non renata, etiam si aliquid operum exprimat, sit tamen tantum externa quædam actionum hypocrisis.

15. Ut igitur verè bona opera fiant, necesse est præcedere fidem, cum qua conjuncta est donatio Spiritus sancti, qui excitat novos motus in corde, congruentes legi Dei, ut homo jam incipiat diligere Deum, & lege eius condelectari, Rom. 7. v. 22. & quando arbor sic bona est effecta, tunc fructus etiam boni fiunt, Matth. 12. v. 33.

16. Quare errarunt Pelagiani, & errant Pontificii, docentes legem ex viribus liberi arbitrii, præcipiendo, cogendo, minando, & coercendo vel elicere vel extorquere verè bona opera.

17. Quarta quæstio est; *quomodo placeant Deo bona opera?* Rx. Placere Deo, non propter se aut suam perfectionem vel dignitatem internam, (semper enim adhærescit vitium in natura, & imperfectio) verùm per & propter Christum fide apprehensum.

18. Sic enim Moses ait, Gen. 4. v. 4. respexit Jehova ad Abel & sacrificium eius, hoc est, sacrificium gratum erat propter personam fiz.

delem, non persona propter sacrificium: Attestante Epistola ad Heb. cap. 11. vers. 4. Obtulit Abel per fidem uberiorem holtiam quam Cain.

19. Quo toto capite etsi efficacia fidei describitur per insignia opera; tamen non operibus, sed fidei tribuitur, quod per hanc consecuti sunt sancti testimonium, quod placuerint Deo.

20. Opera igitur non prælucente fide facta, placere Deo non possunt, multoq; minus efficere, ut homines Deo placeant.

21. Quare Pontificii veritatis ordinem invertant, disputando hominem per & propter opera Deo acceptum reddi.

22. Ultima quæstio est, propter quas causas facienda sint bona opera? Rz. unicus & summus honorum operum finis esse debet gloria Dei Matth. 5. v. 16. 1. Cor. 10. v. 31.

23. Possunt autem & alii fines addi: qui omnes non incommode sic distinguntur, ut referantur vel ad Deum, vel ad proximum, vel ad ipsos renatos.

24. Ad Dei gloriam facienda sunt. 1. quia ea est Dei voluntas, 1. Pet. 2. v. 15. & mandatum, 1. Ioh. 4. vers. 21. 2. requirit id conformitas, quæ esse debet inter patrem nostrum cœlestem, & nos ipsius filios, 1. Pet. 1. vers. 14. 3. quia ideo sumus per Christum à peccatis redempti, ut serviamus justitiam, Rom. 6. v. 4. Tit. 2. vers. 14. 4. quia

quia Spiritus sanctus ideo nos per baptismū regenuit, ut novum hominem indui, sectemur justitiam & sanctitatem, Eph. 4: v. 34. &c ambulemus in spiritu, Gal. 5: v. 22. ne contristemus Sp. sanctum, Eph. 4: v. 20.

25. Propter proximum facienda sunt bona opera. 1. ut officiis nostris cum juvemus, Luc. 6: v. 38. Rom. 14: v. 1. 2. ut alios bonis exemplis ædificemus, & invitemus ad pietatem. Matth. 5: v. 16. & vitemus scandala, 1. Cor. 10: v. 32. Heb. 12: v. 15.

26. Nostrī causa facienda sunt bona opera. 1. quia regeniti ex aqua & spiritu jam sumus nova creatura; unde novæ vitæ studēdum, 2. Cor. 5: v. 17. Rom. 6: v. 2. 2. quia erexit e tenebris translati sumus in lucem filii Dei, ideo vivendum est, ut filios Dei decet, Eph. 4: v. 1. 3. ut vitemus pœnas divinas, temporales & æternas, 1. Cor. 6: v. 10. Eph. 5: v. 5. 4. Denique ut consequamur à Deo præmia corporalia & spiritualia, 1. Tim. 4: v. 8.

COROLLARIA.

1. Speciosa gentilium opera Theologicè & coram tribunali Christi non sunt dicenda bona opera.

2. Insidiosa est illa propositio & Pseudo Apostolica: bona opera sunt necessaria ad salutem,

3. Neq; hæc est bona verborum ὕποτύπωσις: bona opera sunt necessaria ad salvacionem,

Disput.

DISPUTATIO XVIII.
DE VETERI ET NOVO TESTAMENTO, eorumque discrimine.

THEISIS I.

Aliud Vetus, aliud Novum Testamen-
tum esse, ex scriptura certum est.

2. Quid verò sit Vetus, & quid Novum
Testamentum, & quo discrimine discri-
natur, sententiis multùm variantibus di-
sputatur,

3. Pelagius, & ante hunc Epiphanius, Cle-
mens, & Justinus, in ea fuit opinione, homi-
nes perfectè legem Dei implere posse, & i-
deò in V.T. aliam iustificationis rationem
fuisse, quam nunc sit in Nono.

4.. Quem rectè refutat Augustinus ex Eph.
4.v.4. Hebr.13.v.8. Ioh.8.v.56. Rom. 4.v.1. 6. Gen.
4.v.7.

5. Scholastici & quidam ex Patribus, tam
N. quam V. T. de doctrina legis intellis-
gunt: sed ita, ut præcepta imperfectiora sint
in V. perfectiora in Nono.

6. Quæ opinio ex Mose & Prophetis re-
felli potest, Deut.32.v.35. Levit.19.v.18. Exod.23.
vers.4.

7. Quod autem Christus Ioh.13.v.34. man-
datum de dilectione vocat novum, sit 1. quia
novo modo illud tradidit, 2. quia non pro-
ponitur veteri homini, sed renovato.

8. Pon-

8. Pontificii docent, vocari Vetus Testamentum, quod sit literis & scripto traditum, & augeat peccata; Novum vero, quod sit via voce sine scripto tradendum, nempe quod Spiritus inscribat in mente renovata.

9. Anabaptistæ fingunt, V. T. tantum corporales, externas & temporales promissiones habuisse: Novum vero habere spirituales de vita æterna.

10. Bucerius & Calvinus vocabulo Testamenti intelligunt tantum doctrinam de persona & beneficiis Christi mediatoris. Et quoad materiam & substantiam, statuerunt non esse duo diversa, sed unum & idem testamen-
tum, Vetus & Novum. Discrimen autem pos-
nunt in modo seu forma revelationis, nem-
pe. 1. quod doctrina Evangelii in V. Testa-
mento tradita sit obscurius, in Novo clarius
2. quod in V. T. involuta fuerit umbris cere-
moniarum. 3. quod proposita fuerit uni po-
pulo Judæorum. 4. quod promissiones fuc-
rint de venturo Messia. 5. quod fuerint plu-
res promissiones terrenæ. 6. quod mensura
donorum spiritus parcior fuerit: Secus in N.
Testamento.

11. Argumenta ipsorum sunt hæc. 1. Quia gratia Dei, sicut & nos, fuerunt salvati Patres 2. per eundem mediatorem Christum. 3. Et idem Evangelium. 4. Et eandem fidem.

12. Unde concludunt, etiam nunc in sacra-
men-

mentis Novi Testamenti non amplius quid tradi, quam olim: Sed ut olim habuerint typos & figuras Christi incarnandi: Sic nos jam habere figuras corporis & sanguinis Christi incarnati & immolati. Beneficia autem & fructus utrobiq; esse eosdem.

13. Veras utriusq; testamenti differentias ex scripturis nos annotamus. 1. A tempore promulgationis. Vetus Testamentum scribitur promulgatum tempore eductionis Israelitarum ex Ægypto; Ierem. 31. v. 32. Novi promulgatio prædicatur futura in novissimis, Esa. 2. v. 2. Mich. 4. vers. 1. Corinth. 10. vers. 11. 1. Ioh. 2. vers. 18. 2. A loco. Vetus Testamentum promulgatum est in monte Sina. Exod. 19. vers. 18. Novum ex Sion & Jerusalem exivit. Esa. 2. v. 3 Mich. 4. vers. 2 Galat. 4. vers. 24. 3. Ab effectis. Vetus Testamentum est litera occidens: Novum Testamentum est Spiritus vivificans. 2. Cor. 3. vers. 6. Galat. 4. vers. 25. 4. A mediatore. V. Testamenti mediator Moses fuit. Deut. 5. vers. 26. Novi Christus, Heb. 8. vers. 6. 6. 9. v. 15. c. 12. v. 24. 5. A promissionibus seu bonis: quæ in Veteri Testamento sunt conditionatae, Hebr. 7 vers. 18. c. 8. v. 7. in Novo sunt gratuitæ. 6. Vetus lex scripta fuit in tabulis lapideis, Exod. 31. vers. 18. c. 34. v. 1. Deut. 9. v. 10. N. T. inscribitur per Spiritum Dei in corda credentium, Ier. 31. v. 33. 2. Cor. 3. v. 3. 7. Vetus abrogatum est, Novum autem manet in æternum, Hebr. 7. vers. 20. cap. 8:

6.8.v.13.c. 9. v. 12.c.10.v.9. 8. Vetus Testamentum dedicatum fuit sanguine animalium: Novum verò sanguine filii Dei, Exod. 24. v. 5. Heb.9.v.12.c.10.v.4. Zach 9.v.11. Matth.9.v.16. Mar. 2.v.21. Luc.5.v.36. &c.

14. Vocatur autem Vetus testamentum. 1. quod solennis promulgatio totius legis antiquiore est, & tempore longè antecessit publicam Evangelii promulgationem, Ier. 31. v. 31. Heb. 8. v. 8. 2. quod in pacto Dei cum Abrahamo prior est promissio de multiplicatione posteritatis, de certa sede, & certo regno istius populi: posterior est promissio de spirituali benedictione in semine benedicto Christo. Ideò respectu harum duarum partium, quæ diversis temporibus datæ fuerunt, alterum vetus, alterum novum pactum dicuntur. Confer Gen.12.v.2.c.17.v.7.c.22.v.16.3. quod doctrina legis insculpta menti hominis in ipsa creatione, & mandatum de interdicto fructu certæ arboris, tempore antecessit promulgationem & patefactionem promissionis de semine, Genes.2. vers. 17. cap. 3. vers. 15. 4. Hebr. 8. vers. 13. Promittitut Novum fœdus. Unde intelligitur alterum illud & prius, esse vetus. Hinc est appellatio veteris & novi hominis: & quod in Christo sumus nova creatura, 2. Corinth.5.vers.17. 5. Lex veterem hominem seu naturam frenat, coeret, premit & mortificat externa disciplina, pœnis.

nis & maledictionibus. Evangelii autem consolatio pertinet ad Novum hominem; & quidem efficit novum hominem.

15. Benè nota. Quia finis legis est Christus Rom. 10. v. 4. & lex pædagogus ad Christum.

Gal. 3. v. 24, Quare Mosi fuerunt tradita quædam ad Evangelium seu Novum Testamentum (tanquam finem,) pertinentia: ita tamen ut præcipuum & principale ministerium Mosis sit & manserit legale, quod ipsum tamen recte non exequitur, nisi finem legis Christum simul recte monstrat. Aliud autem est ipsa lex: aliud finis legis, qui est Christus.

16. Observa & illud. Leviticæ ceremoniæ considerantur dupliciter. 1. tanquam opera pædagogica, quibus Judæi in externa aliqua munditie conservabantur; & ita pertinent ad legem. 2. ut typi Christi, & eatenus pertinent ad Evangelium. Et hoc posteriore modo non sunt primum traditæ in monte Sina: sed etiam ante diluvium Patriarchis notæ & usitatae fuerunt.

17. Novum Testamentum duo complectitur. 1. remissionem peccatorum. 2. renovationem.

18. Damnantur. 1. Judæi ceremonias Veteris Testamenti mordicus retinentes, & adhuc expectantes Messiam. 2. Papistæ Judaicas ceremonias revocantes in usum, & sic umbram corpori miscentes. 3. Anabaptistæ, reduc-

ducere cupientes politicas leges Judæorum:
Quibus quadamtenus favebat Johannes Piscator.

DISPUTATIO XIX.
DE DISCRIMINE PECCATI
mortalis & venialis in renatis.

THESIS I.

Discrimen inter peccatum mortale & ve-
niale non est commentum scholasti-
cum, sed habet fundamentum in divinis
scripturis.

2. *Psal. 19. v. 13.* distinguuntur peccata oc-
cultæ (hoc est, per ignorantiam, imprudenti-
am, seu incogitantiam admissa) à peccatis
alienis, hoc est, quæ alienos nos reddunt à
regno Dei, & quibus adoptio filiorum Dei
amittitur.

3. *Num. 15. v. 22.30.* Distincta instituuntur
sacrificia, quando anima per errorem aut i-
gnorantiam peccaverit: & quando per sus-
perbiari aut contumaciam peccaverit.

4. Ex *Psal. 32. v. 1.* discrimen apparet pec-
catorum, quæ teguntur, in pœnitentibus: &
eorum, quæ impœnitentia reteguntur, ut
fiant manifesta.

5. *i. Iohann. 1. v. 8. cap. 3. vers. 6. 8. 9. Iohann. 8. vers. 34.*
Matth. 7. vers. 13. Rom. 7. v. 23. c. 8. vers. 1. Ezech. 18.
v. 24. & alibi manifestum ponitur discrimen,
inter habere peccatum, & facere peccatum,

G

sive

sive operari iniquitatem ; & inter peccatum
inhabitans in renatis, in quibus tamen non
est condemnatio, & peccatum damnans, &
mortem afferens.

6. *i. Corinth. 6. v. 10. Galat. 5. vers. 21. Eph. 5. vers. 5.*
describuntur peccata, per quæ amittitur hæ-
reditas regni Dei, & propter quæ venit ira
Dei super filios incredulitatis; hoc est, qui an-
tè crediderunt, & fidem per peccata illa con-
tra conscientiam admissa excusserunt. Nam
de aliis, qui nunquam fidem habuerunt, di-
citur *Johan. 3. v. 36.* quod ira Dei maneat super
illos.

7. Hinc igitur manifestum est, esse diffe-
rentiam inter peccata mortalia & venialia in
scripturis fundatam.

8. Quæ differentia explicatur distinctis
appellationibus peccati, Hebræis & Græcis.
Quarum aliæ notant peccatum, quod ex su-
perbia cordis, sine timore Dei committitur,
ex malo proposito ; quo abjicitur dominatio
superioris, & contristatur & exacerbatur Sp.
sanctus, quod est Deo abominationi, attra-
hens defolationem ; aliæ verò significant
peccatum, quod non ex deliberata malitia,
sed ex errore, ignorantia, seu infirmitate ali-
qua committitur.

9. Eam ipsam ostendunt etiam illustres
scripturæ phrases ; ut cum distinguuntur ha-
bere peccatum, & facere peccatum ; cum di-

cigur

citur peccatum inhabitans, propter quod tam non condemnantur, qui sunt in Christo Jesu: Cum renati nolunt peccatum d^r minati, sed illud crucifigunt, & mortificant, ut corpus peccati destruatur, ut non regnet peccatum, ut non faciant opera carnis, sed vivant secundum Spiritum, &c.

10. Eadem reperitur apud antiquos Ecclesiæ doctores. Tertullianus vocat peccata capitalia (qualia sunt, quæ criminalia dicuntur in foro, hoc est, gravia) alia vero quotidianæ incursionis, hoc est, infirmitatis: & horum veniam fore dicit per exoratorem Christum. Dicit etiam quædam remissibilia, quædam irremissibilia. Augustinus alia dicit esse lethalia, alia venialia. Et Epist. 89. Quædam peccata sunt, inquit, quæ appellantur crimina: quædam, sine quibus hic non vivitur.

11. *Peccati mortalit* appellatio sumta est ex illis scripturæ dictis, Rom. i. v. 32. Qui talia agunt, digni sunt morte, Rom. 7. v. 5. Passiones peccatorum fructificant morti, c. 8. v. 13. si secundum carnem vixeritis, moriemini, Iac. 1. v. 15. Peccatum consummatum generat mortem, 1. Iohann. 5. vers 16. Est peccatum ad mortem, vers. 12. Qui non habet filium, vitam non habet.

12. *Venialis* autem peccati appellatio desumpta est ex Psalm. 32. v. 1. ubi dicuntur iniqüitates remissas, & peccata tecta, Rom. 14. v. 5.

**Infirmum in fide assumite. Prov. 24. v. 16. sed
pties in die cadet justas, & resurget: Impii
autem corrueunt in malum. Ezech. 43. vers. 22,
Offerent hircum pro peccato quotidie.**

**13. Mortale peccatum est (sive regnans) in quo
planè regnat sive dominatur caro; ac proinde
quando renati illud committunt, excuti-
tur fides (filialis fiducia) & gratia Spiritus
sancti. Unde etiam dicitur peccatum contra
conscientiam, & saucians sive vastans con-
scientiam.**

**14. Veniale peccatum (non regnans) est peccatum
infirmitatis & ignorantiae in renatis, cui resistunt
per Spiritum, ne desideria carnis perficiantur: ac
proinde ex Dei gratia propter Christum ve-
nia illi datur, neq; excutitur eo fides aut Spi-
ritus sancti gratia.**

**15. Discrimen hoc non sumitur ex ratione
peccati per se juxta legem considerati. Sic n.
omnia peccata per se sunt mortalia, rea iræ
Dei, & digna maledictione & æterna morte.**

**16. Phariseorum enim error rejiciendus
est de magnis & minimis peccatis: quem re-
futavit Christus Matt. 5.**

**17. Neq; tamen Jovinianus probatur, con-
tendens omnia peccata esse paria. Sunt enim
peccatorum gradus: ac proinde etiam pœna-
rum gradus in damnatis, propter peccato-
rum inæqualitatem.**

**18. Distinguitur autem peccatum veniale
à mor-**

à mortali propter personam peccantem. In solis enim renatis dicitur peccatum veniale. Omnia verò peccata in non renatis sunt mortalia. Quicquid enim absq; fide sit, peccatum est, *Rom. 14.*

19. Verè igitur dictum est, omnem vitam infidelium esse peccatum.

20. Utile hīc est considerare gradus concupiscentiæ ex cap. I. *Iac. v. 14. 15.* Primò est ipsa cōcupiscēria originalis. Deinde τὸ περάζεν, quando concupiscentia incipit nos solicite ad malum & cogitationes objicit. Tertiò τὸ δελεᾶζεν sunt illecebræ invitātes. Quartò τὸ ἔξελκεν, quando voluntas per incendia malorum affectuum rapitur per transversū ad obsequiū. Et huc usq; etiam renatus pervenire potest, ut patet ex *Rom. 7. v. 23. c. 8. vers. 1.* Quintò τὸ συλλαμβάνεν, malum propositum, seu machinatio ad malum. Et quando hucusque progreditur malitia, iam excussa est pœnitentia & fides. Sextò τὸ τίκτεν, quando ipsum opus consequitur : quo perpetrato, peccatum generat mortem.

21. His gradus additi sunt & alii: Ex operatione enim mala fit peccandi cōsuetudo. Ex peccandi consuetudine oritur peccati excusatio: inde sequitur peccati defensio: postea obstinatio: inde in peccatis exultatio & gloatio: quam tandem sequitur sensus reprobis.

22. Hos gradus concupiscentiae Deus ipse monstravit in nono & decimo præcepto decalogi. Nam Deut. 5. v. 20. in nono præcepto usurpatur verbum Chamad, quando originali seu innata cōcupiscentia cor incandescit, vel affectibus exardescit. Atq; sic hoc vocabulum complectitur ipsam radicē concupiscentiae, suggestionem & delectationem.

23. In decimo præcepto usurpatur verbum, quod significat: Fecit se vehementer concupiscere.

24. Sic in nono præcepto est prima concupiscentia: in decimo autem sunt reliqui gradus.

25. Porrò amissio fidei deprehenditur quatuor modis. Primò, quando quis assentitur errori in fundamento. Secundò, quando renatus admittit actionem contra conscientiam, & nō est sollicitus, ut in verbo & sacramentis quærat & accipiat remissionem. Tertiò quando animus sine pœnitentia induit persuasionem, posse se in peccatis perseverare, & nihilominus propter Christum gratiam Dei habere & retinere. Quartò ex fructibus. Veræ enim fidei fructus est, non peccato servire, sed iustitiæ vivere.

26. Per peccatum mortale conculcati pœnitentiam, & fidem exenti, & spiritum sanctum contristari, & gratiam Dei amitti, & personam rursus fieri ream iræ Dei, æternæ mor-

mortis & damnationis, apparet in Iuda. Qui fidem initio abnegavit, ut loquitur D. Paulus 1. Tim. 5. vers. 8. & oblivio eum cepit beneficiorum Dei, 2. Petr. 1. v. 9. Postea enim Spiritum sanctum, qui suis correptionibus eum sæpè deducere voluit in viam mandatorum Dei, & carnem eius mortificare, tristavit, 1. Petr. 1. v. 5. ideo amissa fide, non potuit gratiam Dei retinere, sed incidit rursum in iram Dei, quam etiam manifestum Dei judicium secutum est,

27. Opus igitur est, ut ita lapsi per veram pœnitentiam ad Deum revertantur: alioqui certò perituri.

28. Ut peccatum in renatis sit veniale, requiritur. 1. ut repugnat pravis cupiditatibus. 2. Fide petant, & statuant, pravae illas cupiditates, & earum incendia condonari & non imputari propter Christum. 3. Agnoscant ipsam concupiscentiam, & pravos ejus motus, etiamsi non accedat delectatio vel consensus, per se juxta legem esse peccata. Ideò doleant propter has lordes, petant & credant, se propter solum mediatorem Christum Deo placere. Nam ωροπόδεα, quam vocant, est peccatum: frustrà reclamantibus Scholasticis. 4. Si rapiantur renati vehementiā pravorum affectuum ad consensum, vel etiam operationem pravam: si statim verā pœnitentiā dolent, & fide petant remissionem.

centes, mortale peccatum esse in ratione: veniale autem in sensualitate.

41. Item: venialia peccata per se non esse contra legem Dei, nechabere rationem peccati: igitur non opus esse de illis contritione: nec impedire ea perfectionem obedientiae renatorum in hac vita.

42. Errant, qui fingunt, gratiam semel acceptam non posse amitti.

43. Item: qui statuunt, cum, qui labitur in peccata mortalia, nunquam habuisse fidem, aut Sp. S. Quo modo plantatur dubitatio in animis omnium hominum: siquidem omnes sapienter labimur.

DISPUTATIO XX.

DE ECCLESIA.

THESIS I.

Disputatio de Ecclesia & utilis est, & summa necessaria: 1. propter Papistas, Ecclesiae titulo & autoritate traditiones suas defendentes: 2. ob fanaticos, qui se veram esse Christi Ecclesiam gloriantur. 3. Ne putetur Ecclesia esse colluvies quarumvis sectarum.

4. Ne Ecclesia aestimetur, vel ex majorum pietate & doctrina, à qua tamen posteri desciverūt: vel 5. ex multitudine, & majore parte hominū. 6. Ne securitas alatur eorum, qui se nulli cœtui conjungunt, nullam Ecclesiam curant,

curant, neque cuiusquam Ecclesiarum cives esse
cupiant: sed sunt singulares.

2. Dicitur *Ecclesia* Hebreis Cahal & Edah,
hoc est, congregatio, cœtus, conventus ho-
minum: Græcis Synagoga, præsertim de
Judeorum cœtu. Semel apud *Iacobum* 2. v. 2.
accipitur de concione Christianorū: Et sic
Epistola *Heb.* 10. v. 25. appellat ἡ πονηρα γεγονόν
εκκλησία generaliter dicitur quilibet cœtus:
Speciatim, cœtus hominum causa religionis
collectus.

3. Ut discriminem esset conspicuum, vo-
catur *Ecclesia Dei*, & *Ecclesia Christi*. Quæ vo-
catur *Sancta*, *Catholica*, *Apostolica*.

4. *Sancta*. 1. ut distinguatur à cœtu profa-
no. 2. quia in illo cœtu Deus suo verbo san-
ctificat credentes.

5. *Catholica*, quia sine respectu seu discri-
mine locorum, nationum, linguarum, popu-
lorum & personarum, Christus iussit præ-
dicare Evangelium in universo orbe, inter
omnes gentes, sive omni creaturæ.

6. *Apostolica*: quæ in quavis orbis parte,
super fundamentum Prophetarum & Apo-
stolorum extructa, doctrinam Apostolorum
fideliter & sincerè conservat.

7. Hæc est *communio Sanctorum*, hoc est,
congregatio verè credentium. Sic enim in
masculino genere ea vox accipitur, *Act.* 26. v.
18. *Col.* 1. v. 12. *J. Cor.* 14. v. 33. *Eph.* 1. v. 18.

8. Am

8. An sit Ecclesia. Esse Ecclesiam, ostendunt promissiones, quod Deus ex hac mundi colluvie semper velit ministerio verbi & Sacramentorum Ecclesiam colligere, & eam usq; ad consummationem seculi alicubi in hoc mundo conservare, Matth. 16. v. 18. c. 28. v. 29. 1. Cor. 11. v. 26. Ioh. 10. v. 16. 28. c. 17. v. 11.

9. Necesse est, unumquemq; salvandorum esse membrum & civem Ecclesiæ Apostolicæ. Extra Ecclesiam enim non est salus. Eph. 2. v. 12. 19. Rom. 8. v. 30. 1. Pet. 2 v. 4, 10. Eph. 4. v. 16. 1. Ioh. 2. v. 19. Apoc. 22. v. 15.

10. Ecclesia est cœtus visibilis amplectentium Evangelium Christi, & recte utentium Sacramentis.

11. Quia tamen etiam dicitur *invisibilis* propter electos, quos novit Dominus: ut opponatur illa appellatio exerno splendori, & autoritati, qua turget Ecclesia Romanensis.

12. Nec est illa Ecclesia alligata ad certam aliquam sedem aut locum in terris: sed ad Evangelium & doctrinam Christi, ad absolutionem in nomine ipsius dictam; ad Baptismum & ad sacram Domini cœnam ab ipso institutam, Ioh. 10. v. 5. 26. 27. Eph. 2. v. 20. 1. Tim. 3. v. 15. Ioh. 1. v. 17. Matth. 28. v. 19. 20. c. 18. v. 20. 1. Cor. 12. v. 13. c. 10. v. 17. c. 11. 20. c. 14. v. 16.

13. In cœtu illo Deus per ministerium verbi est efficax, & multos ad vitam æternam regenerat, Rom. 1. v. 16. 1. Pet. 1. R. 23. 25. Eph. 5. vers.

26. Tit. 3. v. 5. Etiam eo in loco, ubi sunt impii,
Esa. 55. vers. 10. I. Cor. 15. v. 58. Luc. 8. vers. 8. Matth.
13. v. 23. 27. 1. Reg. 19. v. 18. Esa. 1. vers. 9. cap. 6. vers. 13.

14. In illo Ecclesiæ cœtu multi sunt non
sancti. Quod Augustinus contra Donatistas
probat multis scripturæ sacræ parabolis. I.
Timoth. 3. v. 15. 2. Timoth. 2. v. 20. Matth. 13. vers.

24. 47. Matth. 3. v. 12. c. 22. v. 10. 12. c. 25. v. 1. Iohann.
10. v. 1. Ezech 34. v. 17. Ioh. 15. v. 1. Qui tamen de
doctrina consentiunt.

15. Causæ igitur Ecclesiæ sunt: Efficiens, Spi-
ritus sanctus vocans, & colligens per verbum
& Sacra menta. Materia, totum genus huma-
num. Formalis, amplexus Evangelii, & usus Sa-
cramentorum. Finis, regeneratio hominum
ad vitam æternam.

16. In Ecclesia sunt doctores, & auditores.

17. Nemo in Ecclesia audiendus est, qui non legi-
time sit vocatus: sive id factum sit immedi-
atè sive mediatè, Rom. 10. vers. 15. Ierem. 23. vers.
21. c. 27. v. 9. 14 Heb 5. vers. 5. Merito igitur repre-
henduntur Anabaptistæ, & quidem Sacra-
mentarii. Qui non possunt se excusare gene-
rali vocatione omnium Christianorum com-
muni: & quod omnes fideles Christus fece-
rit sacerdotes. De distinctis enim distinctè
loquendum est.

18. Est enim ministerium ipsius Dei: quod
ipse per ordinaria media & organa in Eccle-
sia suavult exercere; Et multa spiritualia dona
ad

ad illud requiruntur, quæ à solo Deo p̄tendā & expectanda sunt. Et ipse Deus suo Spiritu & gratia vult adesse ministerio, & per illud efficaciter operari. Opus etiam est, ut alacriter officium suum faciant ministri, neq; facile abstreantur periculis. Quę omnia locum non habent in iis, qui non sunt legitimè vocati.

19. Verum ius vocandi ministros Deus sibi vendicat.

20. Qui immediatè vocavit Patriarchas, Prophetas & Apostolos.

21. Mediatè vocat per presbyterium.

22. Damnanda Papæ tyrannis, sibi soli ius vocandi arrogantis.

23. Neq; pertinet vocatio ad politica jura magistratus. Qui tamen, si pius est, nutritius esse debet Ecclesiæ: Non autem sine voluntate & consensu ministerii, & reliquæ Ecclesiæ, vocare & constituere ministros in Ecclesia.

24. Non igitur vel ministris solis, vel soli magistratui, vel imperitię & temeritati solius promiscuæ multitudinis subjicienda est Elec-
tio & vocatio ministrorum Ecclesiæ: Sed sit & maneat penes totam Ecclesiam: servato tamen debito ordine, *Act. 1.v.15.c.6.v.2.c.14.v.22.*

2.Cor.8.v.16. Vide etiam apud Gratianum *dist.*

23.24.62.63.65.67.

25. Vocandi autem sunt tales ministri, qui
sint

sint instructi donis ad hoc officium necessariais, quæ describuntur, i. Tim. 3. Tit. 1.

26. Nemo habet potestatem docendi in aliis Ecclesiis, ad quas non habet specialem vocationem.

27. *Ministrum recte docentem, & inculpatè viventem ab officio removendi facultatem Ecclesia non habet.*

28. Translatio ministri ex una Ecclesia ad aliam fieri potest, re ita postulante, & propter certas causas.

29. *Vocatio debet habere publicum Ecclesie testimoniun, quod in primis spectatur in Ordinatione.*

30. Ubi impositio manuum recte adhibetur: omissis reliquis ceremoniis Papalibus.

31. Minister Ecclesiae debet recte intelligere fundamenta sanæ doctrinæ: & sanam doctrinam integrum tradere; & contradicentes arguere; omnia referre ad ædificationem. Nimirum 1. ad Didascalia. 2. Ἐλεγχον. 3. παιδείαν, 4. ἐπανόρθωσιν. 5. νόησιαν. 6. ταράκλασιν. 7. ταραχυσίαν. Debet etiam esse exemplar gregis.

32. Ordinariam successionem Pontificiam quod attinet, quam illi identidem inculcant, tenendum est, in ea in primis doctrinæ qualitatem considerari oportere. Nam si Angelus de cœlo, hoc est, cœlesti splendore apparet, aliud Evangelium prædicet, Anathema sit.

Galat.

Galat. 1. Vera igitur Apostolorum successio
est, quæ in doctrina Apostolica spectatur.

33. Nihil igitur juvat Papistas similitudo
politicæ confociationis, vel dictum, *Deut. 17.* p.
v. 8. vel discrimen V. & N. T. vel dictum Chri-
sti, *Matth. 23.* v. 2. vel promissiones de assisten-
tia Spiritus sancti, vel locus *Matth. 16.* vers. 15.
Semper enim ad legem & ad testimonium
remittimur. Et historiæ ostendunt, erra
posse non solum Papam, sed etiam Concilii
Cardinalium, adeoq; tota Concilia seu plenaria
& generalia.

34. Neq; solus Papa est Ecclesia; sed sunt
in ea, & ad eam pertinent auditores simul sive
discentes, atq; doctores sive pastores.

35. Qui errores & vitia non taxat, refellit
& redarguit, non est verus & fidelis pastor,
sed mercenarius.

36. In ministris Ecclesiæ magna est diversitas
seu differentia donorum.

37. Non est autem existimandum, efficaci-
am Spiritus sancti alligatam esse ad illa dona,
quasi ex donorum vel magnitudine vel exi-
guitate metienda sit.

38. Quare nemo propter dona se efferat,
aut alios præ se contemnat.

39. Synodorum auctoritas in scripturæ
interpretatione non est prætoria: sed debet illa
sumi 1. ex vocabulis seu linguis. 2. ex circum-
stantiis. 3. ex collatione dictorum. 4. ex ana-
logia fidei.

40.

40. Ubi etiam veteris Ecclesiæ consensus rectè adhibetur.

41. Sed tamen cum judicio legendi sunt Patres.

42. Ministri Ecclesiæ , ut in doctrina puri & sinceri, ita in vita & moribus debent esse graves & honesti. Qui enim benè docet, & malè vivit, quod unâ manu ædificat, alterâ destruit, inquit Nazianzenus.

43. Neque tamen error Donatistarum admitti debet, disputantium, Sacra menta, quæ traderentur à ministris peccato pollutis, non esse efficacia. Item apud hæreticos , qui in aliquâ doctrinæ parte errant, vera Sacra menta vel non dari, vel prius accepta amitti.

44. Nam in Sacramentorum administratiōne non spectandi sunt ministri, sed respi ciendum est ad Christum, qui est & Dominus ministerij, & per illud efficax.

45. Et ad integritatem baptismi non refert quid credat ille , qui dat vel accipit ; sed ad salutis viam omnino multum refert, ut ille, qui accipit, credat.

46. Senserunt etiam Donatistæ, cœtum in quoaliqui, sive multi, sive pauci, sunt mali, non esse veram Ecclesiam, licet ibi veræ doctrinæ vox sonet , & rite Sacra menta admini strentur.

47. Sed tenendum est discriminem. Quando enim cœtus alignis publicè pravam doctrinā

H pro-

probat & amplectitur, & impios cultus exercet, & veram doctrinam blasphemat & persequitur: ab eius communione discedendum est, ne communicemus peccatis alienis.

48. Quando vero salva doctrinæ puritate mali, quorum vita improba est, mixti sunt bonis in Ecclesia, ibi differentia est. Nam si improbitas hypocrisi tecta latet, tum valet regula: De occultis non judicat Ecclesia. Quando autem improbitas manifesta est, tunc jubet Paulus manifestis sceleribus pollutos excommunicare & segregare.

49. Rectè igitur Augustinus: Communio malorum, inquit, non maculat aliquem participatione Sacramentorum, sed consensione factorum.

50. Et iterum: Quibus mali displicant, & eos emendare non possunt, non factis eorum, sed altari Christi communicant.

DISPUTATIO XXI.
DE SACRAMENTIS IN GENERE.

THEISIS I.

AD substantiam Sacramenti in N. Testamento duo requiruntur. 1. expressum & universale mandatum Dei, de externo simbolo sive Elemento, ac præscripto ritu usurmando. 2. promissio Evangelii huic ritui in verbo ita addita, ut per illum ea offeratur, exhibeat

hibeatur, applicetur, & obsignetur singulis
Sacramentum verâ fide usurpantibus.

2. Talia, propriè loquendo, tantum duo
sunt: Baptismus & Cœna Dominica.

3. Absolutio, quia in ea externum Elementum,
& certus externus ritus voce divina pre-
scriptus & mandatus desideratur, non est
propriè Sacramentum, sicut Baptismus & S.
Cœna. Sed tamen Apologia Aug. Confess. cen-
set, eam posse suo modo Sacramentis accense-
ti, ut eius dignitas & utilitas Ecclesiæ magis
commendetur: nimirum quia in absolutio-
ne singulis credentibus promissio Evangelii
exhibitetur & applicatur.

4. Deinde cavendum est, ne cum Pontifi-
ciis virtus seu efficacia Sacramentorum tri-
buatur, vel visibilibus elementis, vel externis
actionibus, vel ex ministrorum dignitate pē-
dere existimetur. Neque singendum est cum
Scholasticis, Sacraenta ex opere operato,
sine bono motu utentis, hoc est, sine fide u-
tentium justificare seu conferre gratiam.

5. Aliud autem est, juxta Augustinum, lo-
qui de Sacramentorum substantia seu inte-
gritate, quæ non nostra fide, sed scilicet divinâ
institutione nititur: aliud verò de Sacramen-
torum virtute & utilitate. Ibi enim utrumq;
conjungendum est, & Sacramentum, & fides
Sacramenti.

6. Sacraenta enim sunt, tanquam Del-

manus, quia nobis offert & exhibet sua beneficia, hoc est, paternam gratiam, remissionem peccatorum, & vitam æternam: Fides vero est tanquam nostra manus, qua apprehendimus & accipimus oblata Dei beneficia.

7. Tertiò, cavendum est & hoc, ne cum Sacramentariis veram Sacramentorum efficaciam enervemus: quasi tantum sint externa signa, monentia seu testificantia tantum aliquid coram Ecclesia.

8. Sunt enim Sacraenta actiones ipsius Dei, qui per externum illud ministerium, promissionem singulis offerendo, exhibendo, applicando & obsignando, divina sua efficacia ea operatur & efficit, de quibus promissiones Sacramentis annexæ loquuntur.

9. Distinguui sanè & possunt & debent externa ministri actio, & interna Dei operatio: non tamen divelli debent. Deus enim est, qui salvat, mundat, & regenerat; sed per lavacrum aquæ in verbo. Hactenus Dn. Chemni-

tius.
10. Generalius hanc rem ita proponimus: Sacramentum est solennis administratio certæri, divinam vocationem habentis, ab ipso Deo peculiari verbo instituta, & Ecclesiæ mandata, hoc fine, ut missio Evangelii propria in ea & per eam singulis Sacramentū sumentibus offeratur, exhibetur, & credentibus applicetur, atq; obsignetur. Brevius sic:

Sacra-

Sacramentum est solennis certæ rei, divinam voca-
tionem habentis, juxta ipsius Dei institutionem ad-
ministratio ad fidem in nobis generandam & confir-
mandam.

11. Est igitur Sacramentum in prædicamen-
to actionis.

12. Unde sequitur: Extra actionem divini-
tus institutam nihil habere rationem Sacra-
menti.

13. Est autem in quavis actione Sacramen-
tali dōcīs sine exhibitio, quæ fit à ministro, &
λαύφις sive susceptio Sacramenti, quæ fit ab
eo, qui Sacramentum usurpat.

14. Efficiens causa Sacramentorum Deus
est: à quo uno dependet omnis eorum digni-
tas, virtus, & efficacia.

15. Ministri Ecclesiæ Sacramentum dispen-
santes, sunt causæ instrumentales.

16. Materia Sacramenti est certa res, di-
vinam vocationem habens, peculiari verbo
Dei instituta & mandata: nempe 1. Symbo-
lum vel Elementum, vel signum, vel res ter-
rena: 2. res cœlestis. Quæ res unicuique Sacra-
mento propria, ex verbis institutionis illius
judicanda est.

17. Forma Sacramenti est actio, circa rem
Sacramenti propriam, hoc est, administratio
illius & dispensatio, verbis institutionis ex-
pressa & definita.

18. Atque hinc judicandum est de confor-
mitate

mitate Sacramentorum: quæ ratione causa efficientis & finalis certa est in omnibus Sacramentis. At materia & forma unicuique Sacramento est propria & singularis.

19. Errant igitur, qui totam vim & rationem analogiae Sacramentalis in omnibus & singulis Sacramentis, tantum in significando & figurando ponunt. Qui non elabuntur, si maximè addant finem, in obsignando & confirmando.

20. Nam magnum discrimen est inter Sacra menta V. & N. Testamenti, ut jam dicetur.

21. Finis Sacramenti est. 1. oblatio & exhibitio promissionis gratiæ. 2. eiusdem obsignatio & confirmatio.

22. Sunt enim Sacra menta sigilla divinorum promissionum.

23. Veteris Testamenti Sacra menta sunt instituta ante Christum in carne exhibitum: quem adumbrabant: ut circumcisio, & Pascha, Col. 2. Heb. 4o.

24. N. Testamenti sunt instituta à Christo nobis jam exhibito, quem nobis præsentem offerunt & exhibent: ut Baptismus, & SS. Cœna: de quibus postea disputabimus.

COROLLARIV M.

Absurdi sunt, qui dicunt, fidem Sacramentum accipientis esse formam Sacramentorum.

Dispu-

DISPUTATIO XXIL
DE BAPTISMO.

THEISIS I.

Baptismus est mersio (sive adspersio) hominis in aquam, in nomine Patris, & Filii, & Sp. sancti: ut regeneretur & renovetur per Sp. sanctum.

2. *Res terrena Baptismi est naturalis aqua.*
Quæ non debet permutari alio quocunque liquore.

3. *Res cœlestis est Sp. sanctus, Ioh. 3. v. 5. vel SS. Trinitas, Matt. 28 v. 19.*

4. *Subjectum est homo baptizandus : nimirum omnis infans Christianorum parentum (sive ex ipsis natus, sive in plena & sola potestate illorum constitutus) & omnis adultus amplexus & professus Christianam religionem.*

5. *Effectus baptismi est regeneration & renovatio.*

6. *Quare Baptismus est ad salutem necessarius : propter ordinationem divinam, ad quam homines sunt alligati.*

7. *Sacramentarii errant, affirmando, fideliū infantes, sive antequam nascantur, vel per & propter nativitatem ex Christianis parentibus, esse non filios iræ, sed Dei filios, nō extra, sed in regno cœlorum. Quibus opponi debet, Psal. 51. v. 7. Ioh. 3. v. 5. 6. Eph. 2. v. 3.*

H 4

8. Nam

8. Nam promissio non prodest, nisi fiat applicatio, *Heb. 4. v. 2.* Applicatio autem & regenerationis non fit carnali generatione, *Ioh. 1. & 3. Rom. 5. v. 18.* Sed baptismus est ordinarium medium, hoc est, lavacrum regenerationis, *Joh. 3. v. 5. Act. 2. v. 38. c. 22. v. 16. Ephes. 5. v. 26. Tit. 3. v. 5. 1. Pet. 3 v. 21.*

9. Quam Sacramentariorum opinionem jam pridem in Pelagianis damnavit S. Aug. *l. 2. de bapt. parvul. c. 25. 28. ex 1. Cor. 7. v. 14. &c.*

10. Nequaquam concedendum est, infantes, qui baptizati sunt, vel sine fide esse, vel alienâ fide baptizatos esse.

11. Non possunt igitur, neq; debent baptizati infantes inter infideles rejici, sed rectè annumerantur fidelibus.

12. Erroneum est, quod disputant Sacramentarii; Baptismum tantum esse externam commonefactionem & testificationem eius, quod Deus vel ante, vel extra, vel sine Baptismo interius operatur.

13. Rectè enim dicitur in Catechesi D. Lutheri; quod Baptismus operetur remissionem peccatorum, liberet à morte & potestate Satanae, ac donet aeternam beatitudinem credentibus: Cùm hæc beneficia Christi propria sint.

14. Nam virtus, operatio, & efficacia baptismi est ipsius Dei, qui talia non immedia-
tè, sed per lavacrum aquæ, in verbo opera-
tur, donat & efficit.

15 Utrumq;

15. *Vtrumq; igitur rectè & verè dicitur: Deus nos salvos facit per baptismum: Tit. 3.v.5. Et Baptismus nos salvat. i. Pet. 3.v.21.*

16. *Substantia Baptismi consistit in aqua & in illa actione, & in illis verbis: Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Sp. Sancti.*

17. *Exorcismus liberè omittitur, & liberè potest usurpari: modò absit opinio cultus & necessitatis.*

18. *Non igitur debent damnari Ecclesiaz propter exorcismum, sive omissum, sive usurpatum.*

*DISPUTATIO XXIII.**DE SACRA DOMINI COENA.**THESIS I.*

SAcramentarii licet diversum prorsus à nobis sentiant, id tamen agunt, ut idem nobiscum loqui videantur.

2. *Qui cothurni non decent Christianos.*

3. *Primò igitur, verba institutionis debent esse & manere fundamentum, norma & regula doctrinæ de Cœna Domini: Nec quærenda vel admittenda sunt alia peregrina fundamenta.*

4. *Vera autem & substantialis præsentia corporis & sanguinis Christi in actione Cœnæ, quæ juxta institutionem in his terris celebratur, verbis illis traditur & asseveratur.*

5. *Unde sequitur: Christum substaniā suis*

H 5

co-

*corporis non tantum in cælo nunc esse, verum etiam
in Cœna Dominica, ubiung³ illa in terris juxta in-
stitutionem celebratur, vere adesse.*

6. Dulcis est consolatio, cum nostra infir-
mitas onere carnis gravata, non possit tran-
scendere cœlos cœlorum, quod ipse Christus
ad nos venit, & conjungit se nobis commu-
nicatione & participatione illius naturæ, qua
frater noster est, & nos caro de carne eius.

7. Quando Christus accepto & dato pane
& calice, dicit; Edite; Bibite: manifestum est,
quod intelligat sumptionem, quæ ore fit.

8. Quia vero affirmat, id quod editur & bi-
bitur, esse suum corpus & suum sanguinem;
docendum igitur & credendum est, nos in u-
su Cœnæ & dominicæ ore nostro accipere, non
Elementa panis & vini, sed similem pro-
pter unionem sacramentalem corpus & san-
guinem Christi.

9. Quod enim Christus verbo suo conju-
xit & copulavit, nemo debet separare.

10. Errant igitur Sacramentarii, qui con-
tendunt, os corporis nostri in usu Cœnæ tan-
tum panem & vinum accipere; Corpus vero
& sanguinem Christi tantum ore fidei accipi.

11. Distinguenda enim est manducatio cor-
poris Christi spiritualis, quæ fit sola fide, Ioh.
6. à sacramentali, quæ fit mediante pane, ore
corporis; ubi neq; panis seorsum absq; cor-
pore Christi, neq; corpus seorsum absq; pa-
ne,

ne, sed unà cum pane corpus Christi manducatur. Unde panis ille est ~~memoria~~ corporis Christi, 1. Cor. 10. v. 16.

12. Substantia & integritas Sacramentorum nuntiatur verbo & institutione Christi : Cui nihil addit, vel detrahit fides, vel infidelitas, dignitas vel indignitas, sive administrantium sive sumentium.

13. Quare non solum digni, verum etiam indigni (h.e. qui sine pœnitentia & fide accedunt) in usu Cœnæ Dominicæ accipiunt, non tantum panem & vinum, sed & corpus & sanguinem Christi: sive illum panem, qui accepit hanc nominationem Dei, quod sit corpus Christi.

14. Credentes autem accipiunt ad salutem : indigni autem sive increduli ad iudicium.

15. Hanc præsentiam Christi non impedit articulus ad scensionis illius ad cœlos ; quia per eam exaltata est humana natura. Eph. 1. & 4. sicut Augustana Confessio dicit; Adscendit in cœlos, ut sedeat ad dextram Dei.

16. Est autem *dextra Dei* non physica aliqua locatio, vel localis aliqua in certo cœli loco circumscriptio ; sed est dextra majestatis & potentiae Dei, Heb. 1. v. 3. Luc. 22. v. 69. Et *sessio* sive *thronus* est in scriptura regni seu dominionis descriptio, 1. Cor. 15. v. 24.

17. Neque substantiales humanæ naturæ proprietates, quas etiam in gloria retinet

Christus

Christus, hanc præsentiam evertunt. Utrumque enim credendum est: Et Christum habere verum corpus humanum : Et illud ipsum corpus esse in S. Cœna præsens, & mediante pane manducari, sicut verba Christi in institutione Cœnæ apertè testantur.

DISPUTATIO XXII.
DE COENA DOMINICA.

THESIS I.

Simplex, proprius, & nativus sensus verborum institutionis Cœnæ Dominicæ est retinendus.

2. Potest Filius Dei suo corpore id, quod verba Cœnæ sonant, præstare & efficere.
3. Horrenda est depravatio verborum, *Ad.*
3. Oportet Christum cœlum accipere : quæ quidam sic exponunt, ut dicant: Christum suo corpore uno aliquo certo cœli loco capi, contineri, comprehendendi & concludi, ita ut usque ad extremum diem alibi esse non velit, nec possit.
4. Adscensio in cœlos, & transitus ex hoc mundo non evertunt præsentiam Christi in Cœna: multoq; minus sessio ad dextram maiestatis & potentiae Dei.
5. Unio duarum in Christo naturarum hypostatica, & quæ inde nascitur communica-tio maiestatis, veram Christi præsentiam sta-bilit.

6. Fi-

6. Fides & adoratio seu invocatio dirigen-
da est ad personam Christi secundum utram-
que naturam.

7. Beza & socii insidiosè ludunt vocabulis
præsentia, substantia, exhibitionis & percep-
tionis in depravatione verborum Cœnae
Dominicæ. Et multi hodie Lutheri linguam,
sed habent præcordia Bezae.

8. Damnamus transubstantiationem Pon-
tificiam, & ἀρτολατρείαν, & missam, & muti-
lationem : erroresq; omnes, qui cum istis
conjuncti sunt, vel ex illis consequuntur.

9. In Colloquio Franckenthalensi faten-
tur Anabaptistæ, se idem sentire cum Calvi-
nistis in S.Cœna. Act. 37. art. 13.

DISPUTATIO XXV.
DE CONJUGIO.

THESIS I.

SPonsalia apud Veteres nominabantur
mentiones & re promissiones de futuris
nuptiis, seu de conjugio in futurum contra-
hendo.

2. Nos distinctè loquimur de sponsalibus
de futuro, & de præsenti.

3. Sponsalia de futuro dicuntur, quæ per
verba de futuro concipiuntur. Hæc non in-
ducunt efficacem obligationem, sed tamen
vitari debet levitas.

4. Sponsalia de præsenti sunt, quæ per ver-
ba

ba de præsenti concipiuntur. Et talis pactio est initium conjugii præsentis.

5. Consensus legitimus seu pactio conjugalis est efficiens causa conjugii. Nascens verò inde obligatio, nexus sive vinculum, est ipsa forma conjugii. Cohabitatio verò & concubitus est usus conjugii.

6. Sponsalia de præsenti faciunt matrimonium initiatum & ratum. Copula carnis subsequens facit conjugium consummatum.

7. Sponsalia de futuro etiam jurata dissolvuntur, si subsecuta sint alia sponsalia de præsenti.

8. Incestæ nuptiæ sunt, quæ contrahuntur inter consanguineos, vel affines in gradibus prohibitis.

9. Gradus prohibiti jure divino non admittunt dispensationem.

10. Jure Civili patrueles & consobrini matrimonio jungi possunt.

11. Pontificiæ constitutiones sanxerunt, consanguinitatis gradum usq; ad septimam generationem servandum.

12. Nostræ Ecclesiæ prohibitiones extendunt usque ad tertium gradum lineæ æqualis: & quidem aliquæ exclusivæ, aliquæ inclusivæ.

13. Affinitatis etiam gradus, qui sic vocantur ad imitationem consanguinitatis, observandi sunt.

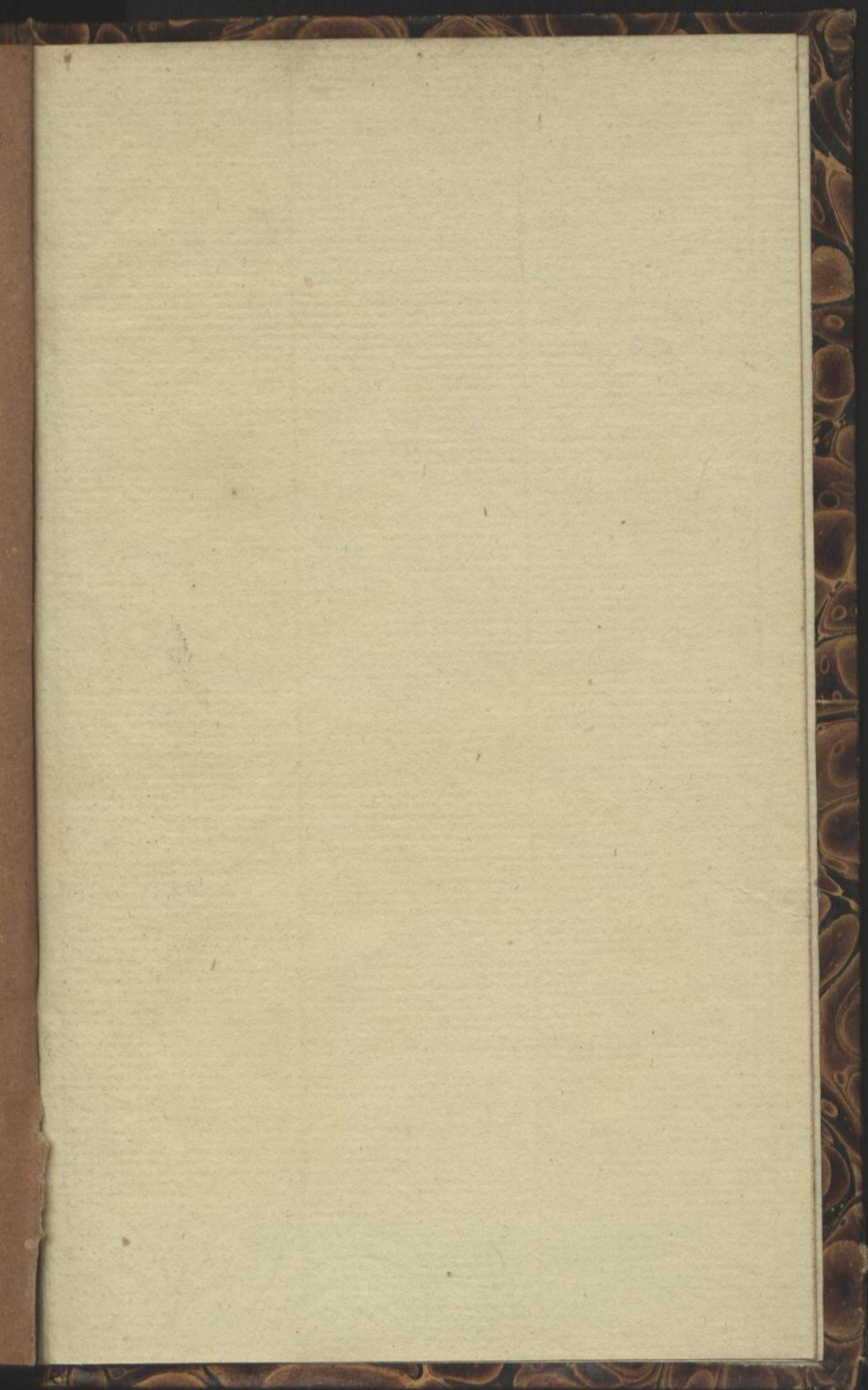
14. Et

14. Et notetur regula ; in conjunctione non tantum quid liceat , sed etiam quid honestum sit, spectandum est.

15. Quæ de secundo & tertio genere affinitatis antiquitùs constituta sunt in jure Pontificio, meritò sunt abrogata.

F I N I S.

Ih. evang. Dogm. 595.

